

HYVINVOINTIA VAI SYRJÄYTYMISTÄ?

Nuoren aikuisen elämänvaihe
yhteiskunnan paineen alla

Elisa Ilves
Neeariina Lahti

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) ILVES, Elisa LAHTI, Neeariina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 9.11.2012
	Sivumäärä 61	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi HYVINVOINTIA VAI SYRJÄYTYMISTÄ? – Nuoren aikuisen elämänvaihe yhteiskunnan paineen alla		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KETOLA, Tuija TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan etsivä työ		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli tuoda nuorten näkökulmia mukaan syrjäytymiskeskusteluun. Tavoitteena oli ymmärtää nuorten erilaisia elämäntilanteita nuorten omasta näkökulmasta sekä saada heiltä konkreettisia ratkaisuehdotuksia nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Opinnäytetyössä käsiteltiin syrjäytymisen ja marginalisaation lisäksi nuorten aikuisten elämänvaihetta, hyvinvointia sekä osallisuutta.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Jyväskylän kaupungin Nuorten taidetyöpajan etsivän työn kanssa. Etsivä työ on suunnattu alle 29-vuotiaille, koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneille tai jäämässä oleville.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusotteella. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Teemahaastatteluita tehtiin viisi, joissa haastateltiin etsivän työn entisiä ja nykyisiä asiakkaita. Haastateltavat olivat iältään 20–23-vuotiaita. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua.</p> <p>Tutkimuksessa tuli ilmi, että nuoren aikuisen elämänvaiheeseen liittyy paljon paineita koulutukseen ja työelämään siirtymisessä. Haastateltavien mielestä jotkut tarvitsevat siihen enemmän aikaa ja tukea. Syrjäytyminen nähtiin joko yhteisyyssuhteiden sekä vapaa-ajan harrastusten puutteena tai koulupudokkuutena ja työttömyytenä. Haastateltavien mielestä hyvinvointi ja osallisuus voi syrjäytyneen elämässä tarkoittaa arkirytmien ylläpitämistä, kavereiden tapaamista ja harrastamista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen ratkaisuksi nousi peruskoulussa annettavan ohjauksen lisääminen jatkokoulutusasioissa. Tarpeelliseksi nähtiin myös vaihtoehtojen lisääminen peruskoulun jälkeiseen vaiheeseen sekä yhteishakupistekäytännön selkiyttäminen ja muuttaminen koulutukseen pääsyä tukevammaksi. Jatkotutkimustarpeeksi todettiin peruskoulun opinto-ohjauksen kehittäminen ja aikuisiässä syrjäytyneiden palveluiden kehittäminen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) syrjäytyminen, marginalisaatio, hyvinvointi, osallisuus, nuoret aikuiset, etsivä työ, haastattelututkimus		
Muut tiedot		

Author(s) ILVES, Elisa LAHTI, Neeariina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 9.11.2012
	Pages 61	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title WELLBEING OR SOCIAL EXCLUSION? – Young adults' life under society's pressure		
Degree Programme Degree programme in Social Services		
Tutor(s) KETOLA, Tuija TAPANINEN, Eero		
Assigned by Jyväskylä Youth art workshop's outreach work		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this bachelor's thesis was to bring young people's point of view to the discussion on social exclusion. The aim was to understand different life situations of young people and to suggest concrete solutions to the prevention of social exclusion. In addition to social exclusion and marginalization, the thesis also focused on the life situation of young adults as well as their wellbeing and participation.</p> <p>The thesis was made in co-operation with Jyväskylä Youth art workshop's outreach work. Outreach work is directed at those less than 29 years of age who are or are going to be without work or education. The nature of the thesis was qualitative, and the data was collected by using theme interviews. Five interviews were made with old or present clients of outreach work. The interviewees were between 20–23 years of age. The method of analysis was thematization.</p> <p>According to the results of the study, young adults face a great deal of pressure when stepping into education and working life. In the interviewees' opinion some young people need more time and support during this transition period. Social exclusion was seen as either a lack of communality and leisure activities or as dropping out of school and being unemployed. The interviewees thought that wellbeing and participation could mean everyday routines, meeting friends and having hobbies in the life of marginalized people. Preventive work for social exclusion should contain increasing the guidance in the comprehensive school in matters of further education. Creating more options in addition to vocational school and upper secondary school would also be necessary. The policies related to applying to schools and the score system should be clearer and more equal and improve one's chances on being admitted to further education. Further research topics could be the development of the pupils' guidance and counseling at comprehensive schools and the development of the services for young adults under the threat of social exclusion.</p>		
Keywords social exclusion, marginalization, wellbeing, participation, young adults, interview research		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	KYSYTÄÄNKÖ VÄLILLÄ NUORILTA?	3
1.1	Nuorten näkökulmaa etsimässä	3
1.2	Aiempia tulkintoja	4
2	NUORET AIKUISET	5
2.1	Elämänvaiheen määritelmiä	5
2.2	Haasteena koulutus ja työ.....	6
3	HYVINVOINTI	8
3.1	Hyvinvoinnin yleinen määritelmä.....	8
3.2	Having, Loving, Being	12
3.3	Elämänlaatu	14
3.4	Onnellisuus	16
4	OSALLISUUS.....	18
5	MARGINALISAATIO.....	22
5.1	Marginalisaatio	22
5.2	Syrjäytyminen.....	24
5.3	Syrjäytymisen ehkäisy.....	25
5.3.1	Nuorten yhteiskuntatakuu	26
5.3.2	Nuorisolakiuudistus ja etsivä työ.....	27
6	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	30
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	31
7.1	Opinnäytetyön lähtökohdat	31
7.2	Laadullinen tutkimus	32
7.2.1	Teemahaastattelu	32
7.2.2	Aineisto ja sen analysointi	34
7.2.3	Luotettavuus ja eettisyys	36
8	TULOKSET	39
8.1	Nuorten aikuisten käsityksiä marginalisaatiosta ja syrjäytymisestä	39
8.2	Elämänvaihe ja osallisuus nuorten aikuisten kokemana	41
8.3	Hyvinvointi nuorten aikuisten näkökulmasta	44
9	VASTINE SYRJÄYTYMISKESKUSTELULLE?	45

9.1	Lisää ohjausta peruskoulun päättövaiheeseen	45
9.2	Syrjäytyminen vain aallonpohja?	47
9.3	Opinnäytetyön lopullinen olemus	51
LÄHTEET		54
LIITTEET		60
Liite 1. Haastattelurunko		60
Liite 2. Haastattelusuostumus		61

KUVIOT

KUVIO 1. Korkeakouluihin hakeneet, hyväksytyt ja paikan vastaanottaneet lukuvuonna 2010–2011	7
KUVIO 2. The interactive quality-of-life theory	15
KUVIO 3. Marginaalitilanteen kehittyminen	23
KUVIO 4. Analysoinnin vaiheet	36

1 KYSYTÄÄNKÖ VÄLILLÄ NUORILTA?

1.1 Nuorten näkökulmaa etsimässä

Idea opinnäytetyöhön tuli Helsingin Sanomien artikkelin ”25 000 nuorta elää yhteiskunnan ulkopuolella” (Malmberg 2011, A9) kautta. Nuorten syrjäytyminen sekä yhteiskuntatakuu ovat olleet näkyviä puheenaiheita viimeaikaisissa poliittisissa keskusteluissa. Nuorten syrjäytyminen nähdään yhteiskunnallisena ongelmana ja uhkana. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö on niin ikään osoittanut huolensa nuorten syrjäytymistä kohtaan. Hänen kauden alussa luomaansa työryhmään on koottu nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia, joiden tarkoitus on kasata tietoa syrjäytymisestä sekä etsiä konkreettisia tapoja toimia nuorten hyväksi. Mediassa syrjäytyminen on noussut synonyymiksi kouluttautumattomuudelle, työttömyydelle sekä mielenterveys- ja päihdeongelmille. Lehtiartikkeleissa esille on usein nostettu ääritapaukset, ja asioita katsotaan enimmäkseen ulkopuolisen näkökulmasta. Opinnäytetyö pyrkii nostamaan esille nuorten näkökulmia syrjäytymiskeskusteluun ja tuomaan julki heidän omia ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Opinnäytetyössämme tarkastellaan kriittisesti syrjäytymisen käsitettä ja yhtenä idea-
na onkin etsiä nuorten syrjäytymiselle korvaavaa nimitystä marginalisaatiosta. Haluamme ymmärtää nuorten marginalisaation heidän kuulumisena johonkin erityiseen ryhmään ilman ennakko-olettamuksia siitä, onko ryhmässä hyvinvointia vai ei. Olemme rajanneet opinnäytetyön aiheen koskemaan koulutuksesta ja työstä syrjäytymistä, sillä kaikkea ei ole ollut mahdollista käsitellä. Meitä kiinnostaa erityisesti, miten koulutuksen ja työn ulkopuolella oleva nuori näkee oman osallisuutensa sekä mitä hyvinvointi hänelle merkitsee.

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan etsivän työn kanssa. Etsivät tekevät työtä nuorten kanssa, luoden heille verkostoja ja auttaen koulu- ja työelämäänsä pääsyssä. Etsivän työn avulla toteutetussa haastattelututkimuksessa nuorille annetaan mahdollisuus määritellä itse itsensä. Opinnäytetyön tavoite on oppia ymmärtämään nuorten erilaisia elämäntilanteita sekä tuoda uusia

näkökulmia yhteiskunnalliseen syrjäytymiskeskusteluun. Mielenkiintoista on myös se, miten nuoret itse määrittelevät syrjäytymisen: millainen ihminen on syrjäytynyt?

Toivomme opinnäytetyön tuottavan tietoa joka auttaa nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia kehittämään työkaluja syrjäytymisen ehkäisyssä. Haluamme tiedon ja konkreettisten kehitysehdotusten tulevan suoraan nuorilta itseltään. Oman ammatillisuuden kannalta koemme opinnäytetyömme aiheen edistävän asiakaslähtöistä työorientaatiota.

1.2 Aiempia tulkintoja

Pirita Juppi (2011) on analysoinut suomalaisen uutismedian tuottamia tulkintoja nuorten syrjäytymisestä. Artikkelin tutkimusaineisto on kerätty vuoden 2008 uutismedioista, joita väritti tuolloin ajankohtaisena aiheena muun muassa Kauhajoen kouluampumistapaus. Juppi jakoi artikkelit tulkintakehysten perusteella seitsemään kehukseen, joita olivat: *turvallisuushkan kehys, moraalisen rappion kehys, taloudellisen riskin kehys, nuorten pahoinvoinnin kehys, hyvinvointijärjestelmän puutteiden kehys, sairaan kulttuurin ja yhteiskunnan kehys* sekä *ei tunnistettavissa olevat*. Analyysinsä johtopäätöksissä Juppi (mt. 217–218) toteaa kuvan nuorten syrjäytymisestä olevan ristiriitainen, kun nuoret nähdään niin yhteiskunnan uhkana kuin uhreinakin. Myös yhteiskunta voidaan aineiston perusteella nähdä milloin uhrina ja kärsijänä, milloin syrjäytymisen aiheuttajana. Jupin esiin nostama tarpeeton leimaaminen nousee huolenaiheeksi niin ikään Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 37) artikkelissa, jonka mukaan leimaaminen voi pahimmillaan toimia itseään toteuttavana ennusteena.

Marjaana Kojo (2012) on tutkinut nuorten poikkeavia elämänkulkuja aikuistumisen kulttuurisen mallin näkökulmasta. Aikuistumisen kulttuuriseen malliin kuuluvien opintojen suorittamisen, työelämään siirtymisen ja perheen perustamisen sijaan aineiston 17–27 –vuotiaat nuoret ovat kokeneet koulutuksen keskeyttämisiä, pitkiä sairaslomia sekä työttömyyttä. Haastateltavia yhdisti palkkatyön marginaalissa olominen. Osa nuorista koki olevansa myöhässä odotusten mukaisesta elämäntilanteesta, mutta toiset halusivat edetä elämässään omaan tahtiin ilman vertailua toisiin ih-

misiin tai malleihin. Artikkelissa tarkasteltiin, kuinka nuoret kuvaavat jaksoja työn ja koulutuksen ulkopuolella. Jaksoja kuvattiin olemiseksi, odotteluksi ja istuskeluksi. Aikaa kulutettiin kotona edullisten harrastusten parissa, kuten tv:tä katsellen, pelausten tietokonepelejä tai ommellen. Osa pyrki myös pitämään yllä aktiivisuutta ja osallistui järjestöjen ja seurakunnan toimintaan sekä auttoi sukulaisia. (Mt. 94, 96, 100–101.)

Kojon (2012) artikkelista kävi ilmi, että työttömyysjaksoilla nuoret kokivat elämän kulkunsa pysähtyneen. Elämän ja tärkeiden asioiden eteenpäin vieminen nähtiin hankalaksi, kun jokin olennainen siirtymä viivästyi. Toisaalta osa nuorista koki jaksot ansaituksi loma-jaksoksi esimerkiksi valmistumisen jälkeen. Päätelmissään Kojo kuitenkin summaa, että aikuisuuden kulttuurisesta mallista poikkeaminen aiheuttaa nuorille ongelmia. Hänen mielestään nuorten kanssa työskentelevien tahojen tulisi huomioida aikuisuuteen johtavien polkujen yksilöllistyminen ja katkoksellisuus. Työllistymis- ja työpajatoiminta tarjoaa parhaimmillaan tekemistä ja ohjausta jaksoille, joilla muuten oltaisiin instituutioiden ulkopuolella. Työn ja koulutuksen ulkopuolisilla jaksoilla tulisi ehkäistä nuoren aikuisen passivoitumista tukemalla omaa toimijuutta sekä turvata elämänsä jatkuvuus tulevaisuuden suunnittelun avulla. (Mt. 102–103, 107–108.)

2 NUORET AIKUISET

2.1 Elämänvaiheen määritelmiä

Opinnäytetyön kohderyhmä on joukko, jonka elämänvaiheen voi nimetä usealla tavalla. Komosen (2001, 27) mukaan nuoruudesta voidaan puhua ikävaiheena, psykologisena kehitysvaiheena sekä kulttuurisesti tuotettuna tilana. Teoksessa Ikävaiheiden kriisit (Turunen 2005, 145) elämänvaihetta kuvaillaan sanalla varhaisaikuisuus. Varhaisaikuisuus tarkoittaa teoksessa laajimmillaan ikävuosia 20–28, mutta varsinainen aikuistuminen sijoittuu sen mukaan vasta ikävuosien 27–35 tiimoille (mt. 175). Sen sijaan nuorisolain (L 27.1.2006/72) mukaan kaikki alle 29 – vuotiaat ovat nuoria.

Opinnäytetyön tarkastelun kohteena olevat 18–29 –vuotiaat ovat siis täysi-ikäisiä, mutta vielä nuoria. Huolimatta otsikon muotoilusta, elämänvaihe on laaja ja siihen kuuluu omat muutoksensa. Nuoria aikuisia kuvatessaan Liisa Martikainen (2009, 9–10) tähdentää, ettei elämänvaiheessa ole niinkään kyse ikävuosista, vaan vallitsevasta elämäntilanteesta.

Siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen vääristää nuorten tasapainoilu yhteiskunnallisessa tilassa, jossa kohtaavat nuoriin kohdistetut odotukset sekä nuorten toiminta. Aikuisuuden ja täysivaltaisen yhteiskunnan jäsenyyden kriteerinä on perinteisesti ollut työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen. (Komonen 2001, 30.) Nuoren aikuisen elämäntilanteeseen liittyy työn ja perheen perustamisen lisäksi muitakin haasteita, kuten oman kodin löytäminen, opiskelu ja talousasiat. Aikuistumiseen voivat johtaa muutkin seikat kuin työllistyminen ja perheen perustaminen; kuten omien tavoitteiden saavuttaminen tai yllä mainittujen haasteiden kohtaaminen. Elämäntilanteen siirtymävaiheineen onkin kyseenalaistettu yhteiskunnan elämäntilanteen tapahtumien muutosten myötä. Koulutus- ja työelämäpolut ovat pirstaloituneet ja niitä leimaa siirtymä- ja katkositilanteet. Elämäntilanteen puhutaan nyt yksilöllistymisestä, kun ennen itsestään selvät asiat sisältävät enemmän ristiriitaisuuksia ja vaihtoehtoja kuin aiemmin. (Komonen 2001, 31; Martikainen 2009, 9; Turunen 2005, 175.)

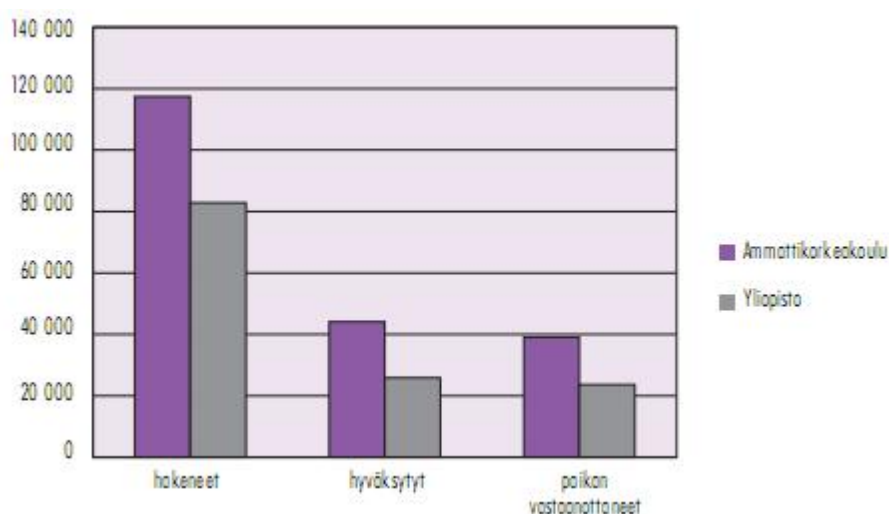
Pohjolan (1994, 70) teoksessa pohdittiin jo tuolloin yhteiskunnan vaikutusta aikuis-tumiseen. Siinä missä yhteiskunta suorituskeskeisesti vaatii siirtymistä järjestelmässä eteenpäin, on työmarkkinoilla kilpailu kiristynyt ja pelisäännöt muuttuneet. Nuorten työttömyys onkin noussut taantumien kautta korkealle (Myrskylä 2011, 9). Kymme-nen vuoden sisällä nuorisotyöttömyys on ollut suurimmillaan 13,8 % vuosina 2001 sekä 2009 ja pienimmillään 8,8 % vuonna 2008 (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKA-net 2005 - 2012).

2.2 Haasteena koulutus ja työ

1990-luvulta lähtenyt keskustelu ammatillisesta kouluttautumisesta syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä ei ole vielä kukaan kuopattu. Koulutuksessa mukana oleminen yh-

distetään nuoren elämänhallintaan ja ”kunnollisuuteen”. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olemiseen liittyy sen sijaan moraalisia jännitteitä, kuten käsityksiä työttömi- en ajankäytöstä päihteiden parissa. (Paju & Vehviläinen 2001, 43–44.)

Koko maassa toisen asteen koulutukseen haki vuonna 2007 87 500 nuorta, joista koulutukseen valittiin 73 200. Vuonna 2009 vastaavat luvut olivat 95 600 hakenutta ja 76 800 valittua (Opetushallitus 2009). Koulutuksen ulkopuolelle jäi vuonna 2007 14 300 nuorta, ja vuonna 2009 luku kasvoi 18 800:aan. Lukuvuonna 2010–2011 korkeakouluihin oli noin 200 000 hakijaa, joista koulutukseen pääsi noin 65 000 (ks. KUVIO 1). 135 000 hakijaa jäi ilman korkeakoulupaikkaa. (Kumpulainen 2012, 221.)

KUVIO 1. Korkeakouluihin hakeneet, hyväksytyt ja paikan vastaanottaneet lukuvuonna 2010–2011 (Kumpulainen 2012)

Sakari Saukkosen (2011) mukaan Suomessa siirrytään korkeakouluopintoihin verrattain myöhään, jolloin valmistuminen on edessä usein vasta 26–28 -vuotiaana. Näiden huomioiden perusteella voisi ajatella, että monilla 18–23-vuotiailla nuorilla on hyvin todennäköisesti useampia välivuosia ennen koulutukseen tai työhön siirtymistä. Väli- vuoden voi käyttää hyödyksi tekemällä asioita, jotka edistävät tulevaisuuden työhön tai opiskeluun pääsyä. Toisaalta välivuosi voi myös mennä hukkaan tai ”jäädä päälle” (Opiskelupaikka 2009). Töitä välivuosille ei aina välttämättä löydy. Tapani Heinonen

(2012, 17) on todennut, että työelämä suosii kokeneita menestyjiä. Hänen mukaansa kokematonta tekijää ei perehdytetä ammattiin ja vastavalmistuneilla teetetään ilmaista työtä työharjoittelussa.

Nuorten arvostus työtä kohtaan on vuosien mittaan pysynyt korkealla (esim. Sulander, Viluksela, Elo, Huuskonen & Leino. 2007, 103.) Nuorisobarometri (Myllyniemi 2007, 52) paljastaa, että nuoret kokevat vähäisen työkokemuksen ja työn puutteen olevan esteenä työllistymiselle. Vuoteen 1996 verraten tämä mielipide on kasvanut. Huomiota herättää myös se, että jos vuonna 1996 nuoret ajattelivat työllistymisen esteenä olevan koulutuksen puutteen, vuonna 2007 nuoret ovat nimenneet syyksi ylikouluttautumisen. 1990-luvulta saakka nuorisotyöttömyyteen on liitetty oletuksia sen haittavaikutuksista nuorten sosiaalisaatioprosessiin. Sen lisäksi nuorisotyöttömyyden on nähty johtavan kasvaviin sosiaalisiin ongelmiin sekä jatkuvaan työttömyyteen. Osa tutkimuksista viittaakin siihen, että työttömyydellä on moninaisia, negatiivisia vaikutuksia nuoriin. Osassa tutkimuksista sen sijaan nähdään, ettei työttömäksi joutuminen ole syrjäytymisriski. Nuorten on muun muassa havaittu olevan joustavia ja kekseliäitä päästäkseen työttömyydestä, jonka lisäksi heillä havaittiin olevan sosiaalisia verkostoja suojaamassa työttömyyden kielteisiltä vaikutuksilta. (Malmberg-Heinonen, Siurala & Wrede-Jäntti 2003, 21–23.)

3 HYVINVOINTI

3.1 Hyvinvoinnin yleinen määritelmä

Hyvinvoinnin määrittely ei ole helppoa ja yksiselitteistä. 1930-Luvulta lähtien bruttokansantuotetta on pidetty yhtenä hyvinvoinnin mittarina, mutta tätä tapaa on alettu kritisoida. Bruttokansantuote on talouden mittari, ja sen ei koeta enää soveltuvan mittaamaan väestön hyvinvointia, sillä tietyn elintason jälkeen bruttokansantuotteen kasvu ei lisää subjektiivisesti koettua hyvinvointia. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010, 12–13.) Hyvä elämä ja tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointiin ovat tavoitteena suomalaisella hyvinvointipolitiikalla. Näiden tavoitteiden saavuttamista on ar-

vioitu bruttokansantuotteen lisäksi muilla keinoilla. 1960-Luvulla mukaan tulivat sosiaali-indikaattorit, eli esimerkiksi tulotaso ja koulutustaso. Seuraavalla vuosikymmenellä mittariksi on otettu myös ihmisten itse kokema hyvinvointi eli subjektiivinen näkemys. (Vaarama, Siljander, Luoma & Meriläinen 2010, 126–127.)

Hyvinvoinnin mittariksi bruttokansantuotteen rinnalle on luotu muun muassa Genuine Progress Indicator-mittari (GPI), joka on aidon kehityksen indikaattori. Se mittaa nimenomaan aitoa kehitystä, mitä tapahtuu. GPI-indikaattorin tulos voi poiketa huomattavasti bruttokansantuotteen antamasta kuvasta, esimerkiksi Yhdysvalloissa bruttokansantuote on kasvanut reilusti 1980-luvulta lähtien, mutta GPI ei ole kasvanut vaan pysynyt samalla tasolla. GPI pyrkii ottamaan huomioon kuluttajien hyvinvoinnin tasoon vaikuttavia tekijöitä kuten esimerkiksi ympäristöhaittoja. (Hoffrén 2008.)

Hyvinvointiin merkittävästi liittyvä käsite on hyvinvointivaltio, millainen Suomikin on. Hyvinvointivaltion periaatteita on pitkään kritisoitu sekä puolustettu voimakkaasti. Hyvinvointivaltiota arvostelevat näkevät, että hyvinvointivaltio on liian holhoava ja että se vähentää itsemääräämisoikeutta sekä sosiaalisia suhteita. Äärimmillään hyvinvointivaltio voi tehdä asukkaistaan passiivisia kansalaisia jotka eivät viitsi huolehtia omasta elämästään ja hyvinvoinnistaan. Tulkinnoissa, joissa hyvinvointivaltio nähdään hyvänä asiana, koetaan mallin lisäävän yksilön onnellisuutta ja hyvinvointia. Näissä tulkinnoissa koetaan, että yhteiskuntapolitiikalla on keinot lisätä ihmisten hyvinvointia. (Ervasti & Saari 2011, 200–201.)

Teoksessa Suomalaisten hyvinvointi 2010 jaetaan hyvinvointi kolmeen osatekijään: terveys, materiaallinen hyvinvointi (elinolot ja toimeentulo) sekä koettu hyvinvointi. Materiaallinen ja koettu hyvinvointi eroavat toisistaan selkeästi. Hyvinvointi määritellään usein terveytenä, toimeentulona ja elintasona, mutta ei pidä unohtaa yksilön omaa kokemusta edellä mainituista. Yksilö vertaa omaa tilannettaan ympärillä esiintyvään yleiseen elintasoon ja toimeentuloon ja voi olla tyytyväinen tilanteeseensa, vaikka se olisi keskiarvoa matalampi. Varsinkin jos yksilöllä ei ole tietoa tai odotuksia paremmasta, hän kokee usein oman hyvinvointinsa hyväksi. Tämä oman aseman

vertailu muihin yhteiskunnassa selittää sen, miksi bruttokansantuotetta ei tietyn pisteen jälkeen voi käyttää hyvinvoinnin mittarina. Kun tietty raja ylittyy, eivät aineelliset tekijät ole enää merkittäviä hyvinvoinnin kannalta. (Vaarama ym. 2010, 11–14.)

Terveys vaikuttaa paljon ihmisen hyvinvointiin kokonaisuudessaan. Vuoden 2011 Kansalaisbarometrissa todetaan, että täysi-ikäisistä suomalaisista 80 prosenttia pitää terveyttään ja toimintakykyään hyvänä. Sosioekonominen asema kuitenkin vaikuttaa terveyteen, eli mitä korkeammassa asemassa on sosioekonomisesti, sitä parempi on terveys. Vaikka 80 prosenttia suomalaisista pitää terveyttään hyvänä, niin silti kansainvälisissä tilastoissa tarkasteltuna suomalaisten terveyserot ovat suuria, tämä tuokin haasteita hyvinvointivaltiolle. 54 prosenttia kansalaisbarometrikyselyyn vastanneista pitää myös materiaallisen hyvinvoinnin kohentamismahdollisuuksia hyvinä, tosin kyseiseen osioon kyselyssä vastanneista puuttuu työelämän ulkopuolella säännöllisesti olevat (Siltaniemi, Hakkarainen, Luhtanen, Perälahti, Särkelä & Londén 2011, 31, 66–67).

Hyvinvoinnin eroja ja nuorten elinoloja kuvaamaan on lainattu luonnontieteistä tuttu sana polarisaatio. Polarisaatio eli ”kaksinapaistuminen” kertoo siitä, että esimerkiksi nuorten joukossa suurin osa voi hyvin ja menestyy, mutta on myös se toinen ääripää jossa joukko nuoria voi entistä huonommin ja syrjäytyy. (Eräranta & Autio 2008, 8.) Termi sopii nykyisin käytävään syrjäytymiskeskusteluun, sillä syrjäytyminen ei koske kaikkia nuoria. Käsite on hyvä tuoda mukaan syrjäytymiskeskusteluun, sillä se keskittyy myös valoisampaan puoleen, eli hyvin voiviin nuoriin jotka pärjäävät elämässään. Tosin vaarana polarisaatio-käsitteessä on se, että ”keskivertonuoret”, ne jotka eivät kuulu kumpaankaan ääripäähän, unohtuvat helposti kokonaan. (Eräranta & Autio 2008, 9.)

Polarisaatio kuvaa terminä myös hyvinvointierojen kärjistymistä. Arvioidessa hyvinvoinnin muutoksia, tulee ilmi kolme ulottuvuutta. Hyvinvointieroja käsittelevissä polarisaatiotutkimuksissa korostuu useimmiten näkemys, että jokin ulkopuolinen taho määrittää nuorten elinoloja, ja nuorten oma näkemys jää toissijaiseksi. Polarisaatio pitää yleensä sisällään ajatuksen ulkopuolisesta arvioijasta, joka määrittelee tilan-

teen. Toinen ulottuvuus on se, että onko tarkastelun kohteena havaittu, objektiivinen hyvinvointi vai koettu, subjektiivinen hyvinvointi. Lisäksi täytyy muistaa, että onko tarkoituksena suunnata huomio joidenkin marginaalisten ryhmien ”pahoinvointiin” vai koko nuoren väestön hyvinvointiin. Polarisaatio termiä käytettäessä täytyy myös pohtia sitä, onko tavoitteena saada kaikki samaan keskiluokkaiseen elämään vai sallitaanko erojen kasvu. (Eräranta & Autio 2008, 10–11.)

Polarisaatiota näkyy myös Suomen koulutusjärjestelmässä, ja järjestelmä osin lisääkin sitä. Peruskoulujärjestelmässä ”pudotuspeli” alkaa jo peruskoulun jälkeen, mistä on tarkoitus siirtyä lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisesta koulusta siirrytään työelämään ja jäädään työntekijätason työtehtäviin. Lukiosta siirrytään korkeakouluihin ja edetään eteenpäin pikkuhiljaa karsien ihmisiä pois. Nykypäivänä ”pudotuspeli” alkaa jo varhaisessa vaiheessa erityiskoulujen, -päiväkotien ja -luokkien ansiosta. Näihin erityiskouluihin ja -linjoille haetaan, ja siinä vaiheessa karsitaan huonommin pärjäävät pois. Vaikka ammatillisesta koulutuksesta onkin mahdollista siirtyä korkeakouluopintoihin, niin silti koulutusjärjestelmä karsii ”huonompia” ja hyvin pärjäävät menestyvät. (Järvinen & Janhukainen 2008, 143.)

Vuoden 2007 nuorisobarometrissa (Myllyniemi 2007, 106–112) on tutkittu nuorten tyytyväisyyttä elämään, joka liittyy oleellisesti hyvinvointiin. Nuorisobarometrissa on vertailtu useiden vuosien vastauksia, ja on todettu, että nuorten tyytyväisyys omaan elämäänsä ei ole muuttunut vuosien saatossa, vaan pysynyt melko hyvänä. Myös useiden maiden vertailussa Suomen nuorten tyytyväisyys omaan elämään on korkeammalla kuin muissa maissa. Barometri kertoo myös sen, että nuoret naiset ovat hieman tyytyväisempiä omaan elämäänsä kuin nuoret miehet. Lisäksi tyytyväisyys jollain elämäalueella lisää tyytyväisyyttä muillakin alueilla. Nuoret ovat useimmiten tyytyväisiä terveyteen ja ihmissuhteisiin kun taas työ ja koulutus eivät ole niin tärkeitä. Työ ja koulutus ovat tärkeitä tavoitteita, mutta nuorten tämänhetkisessä elämäntilanteessa ne eivät nouse korkeille sijoille. Vuoden 2012 nuorisobarometrissa Myllyniemi (2012, 46) kirjoittaa sosiaalisesta luottamuksesta ja sen yhteydestä elämään tyytyväisyyden kanssa. Myllyniemi toteaa, että sosiaalinen luottamus liittyy monilla eri alueilla nuoren hyvinvoinnin eri ulottuvuuksiin. Nuori on tyytyväisempi elämään-

sä, mitä enemmän hänellä on luottamusta tuntemattomia kohtaan. Myllyniemi korostaa myös ihmissuhteiden ja luottamuksen kaksisuuntaista luonnetta: ihmissuhteet lisäävät luottamusta ja luottamus parantaa ihmissuhteita.

Kauppinen ja Turtiainen ovat kirjoittaneet artikkelin tutkimuksesta jossa helsinkiläisnuoret kertovat käsityksistään hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä alueellisuuden näkökulmasta. Artikkelissa tulee ilmi, että monen nuoren käsitykseen hyvinvoinnista kuuluu perhe ja se, että asiat kotona ovat kunnossa sekä välit vanhempiin hyvät. Näille nuorille on tärkeää, että perheenjäsenet ovat terveitä ja voivat hyvin. Perheen lisäksi kaverit ovat tärkeä tekijä hyvinvoinnissa ja koulu tulee kolmantena tärkeimpien joukossa. Tässäkin tutkimuksessa nuoret arvioivat ”elämänsä menevän hyvin tai ihan hyvin.” Tutkimuksessa todettiin myös, ettei eri Helsingin alueilla asuvien nuorten hyvinvoinnissa ole merkittäviä eroja. (Kauppinen & Turtiainen 2004, 120–121.)

Tässä opinnäytetyössä perehdytään nuorten omaan näkemykseen ja kokemukseen marginalisaatiosta ja hyvinvoinnista. Siksi hyvinvointia käsitellessä paneudumme myös enemmän koettuun, subjektiiviseen hyvinvointiin, joka tulee esiin elämänlaatua ja onnellisuutta käsittelevissä kappaleissa.

3.2 Having, Loving, Being

Erik Allardt on tehnyt tunnetun määritelmän hyvinvoinnille tarvekäsitteen avulla. Allardtin mukaan hyvinvointi saavutetaan tarpeiden tyydyttymisellä. Allardt korostaa tarpeiden ja toivomusten eroa ja pitää tarpeita perustavampina. Tarve-käsitettä käytettäessä on tärkeää, että tavoitteet ja arvot ovat selvillä. Tarve on kaksitahoinen käsite, joka on hankala määritellä; tavoitteeseen päästään tarpeita täyttämällä, mutta tavoitteen olemassaoloa todetaan tutkimalla tarvepyrkimyksiä. Lisäksi Allardt korostaa hyvinvointitutkimuksessaan sitä, että elintaso ja elämänlaatua voidaan tutkia sekä subjektiivisesti että objektiivisesti. Allardt on myös tehnyt tunnetuksi ihmisen kolme perustarvetta: Having (elintaso), Loving (yhteisyyssuhteet) ja Being (itsensä toteuttamisen muodot). (Allardt 1976, 21–23, 32–33, 38.)

Having eli elintaso on määriteltävissä fysiologisilla tarpeilla (ravinto, turvallisuus, lämpö jne.). Nämä ovat perustavia tarpeita, sillä elintaso on ensisijainen tarve ihmiselle. Esimerkiksi kovassa nälässä oleva ihminen ei voi ajatella muuta kuin ruokaa ja sen hankkimista. Allardt viittaa myös Maslown tarvehierarkiaan (1943) jossa fysiologiset tarpeet tulevat ensimmäisenä ja niitä seuraa turvallisuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Elintason ei kuitenkaan tarvitse olla maksimissaan ihmisen ollessa tyytyväinen elämäänsä, vaikka elintaso olisi niukka, eivät muut tarpeet silti unohdu. (Allardt 1976, 39–41.)

Loving eli yhteisyyssuhteet määritellään ihmisen tarpeena olla sosiaalisessa kanssakäymisessä, jossa on rakkautta ja hellyyttä. Yhteisyys toimii usein resurssina jonka avulla on mahdollista toteuttaa muita arvoja. Yhteisyydestä puhuttaessa rakkauden täytyy olla molemminpuolista, sitä täytyy saada ja sitä täytyy antaa. Monesti yhteisyyden ja rakkauden tarpeesta ei puhuta hyvinvointia määriteltäessä, mutta siihen kuitenkin viitataan monin tavoin, tämä johtuu yhteisyyden monimutkaisuudesta. Yhteisyyden puute aiheuttaa syrjäytymistä, mutta liiallisena se taas sulkee monia ihmisiä ulkopuolelle, luoden pieniä ryhmiä. (Allardt 1976, 43–44.)

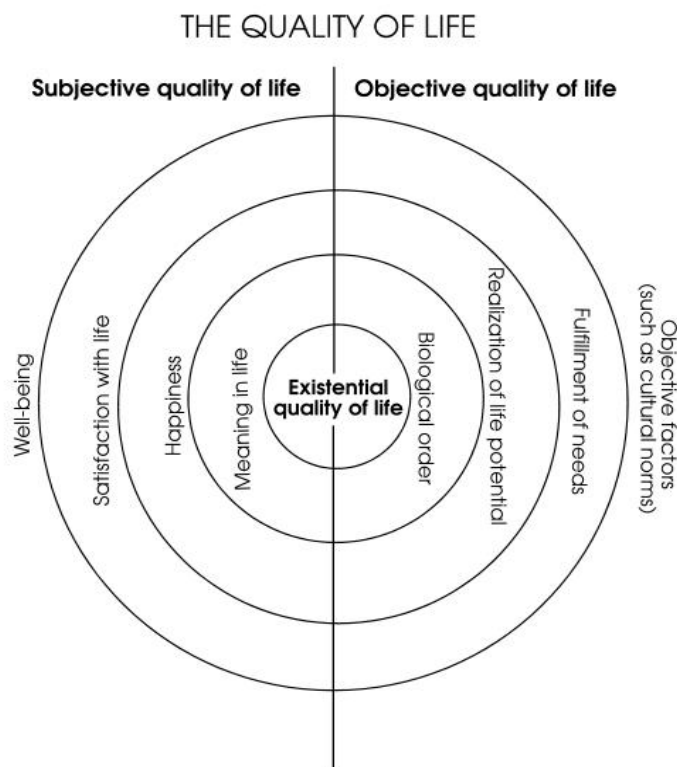
Being eli itsensä toteuttamisen muodot tulee puheessa ilmi puhuttaessa henkilöistä, jotka eivät ole saaneet mahdollisuutta tuoda esille tai kehittää omia sisäisiä taitojaan. Hyvänä asiana nähdään se, että on saanut mahdollisuuden kehittää itseään ja persoonaansa. Itsensä toteuttamisen määrittelyä auttaa sen vastakohtan, vieraantumisen, esiin tuominen. Vieraantumisessa tärkeitä termejä ovat korvattavuus ja korvaamattomuus jotka auttavat myös määrittelemään itsensä toteuttamista. Mitä korvaamattomampi ihminen on, sitä enemmän hän on persoona, eli hänellä on ollut mahdollisuus toteuttaa itseään. Yksilön persoonana pitämisen (korvaamattomuus) lisäksi itsensä toteuttamisen osatekijöitä ovat arvonanto, mahdollisuus poliittiseen osallistumiseen sekä vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin. (Allardt 1976, 46–47.)

3.3 Elämänlaatu

Elämänlaatu on yksi hyvinvoinnin osa-alueista ja sitä käytetään usein mittaamaan ihmisen subjektiivista näkemystä (Vaarama, Siljander, Luoma & Meriläinen 2010, 127). Monet tutkijat sisällyttävät elämänlaatuun samoja tekijöitä, mutta yhtä yhteistä määritelmää siitä ei ole. Elämänlaadun tekijöitä ovat: psyykkinen, emotionaalinen ja kognitiivinen hyvinvointi, käsitys itsestä, terveys ja toimintakyky, aineellinen hyvinvointi sekä läheissuhteet. Vaikka eri tutkijoilla määritelmät elämänlaadusta vaihtelevat, kaikkia yhdistää se, että määritelmissä esiintyy psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen puoli sekä elinympäristö ja -olot. (Vaarama ym. 2010, 128.)

Andersen, Merrick ja Ventegodt (2003) ovat kirjoittaneet artikkelin Tanskalaisen elämänlaatatutkimuksen teoreettisesta ja filosofisesta viitekehyksestä. Andersen ja kumppanit tiivistävät lyhyesti, että elämänlaatu tarkoittaa hyvää elämää joka on laadukasta. Uskontoihin ja filosofioihin pohjautuen he sanovat, että hyvän elämän käsitteet ovat vahvasti sidoksissa omaan kulttuuriin. Länsimaisessa kulttuurissa hyvään elämään on tapana sisällyttää mm. onnellisuus, tarpeiden täyttymys ja sosiaalisuus. Nämä käsitteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka liittyvät hyvän elämän näkökulmiin. Ensimmäinen ryhmä on omakohtainen elämänlaatu (The subjective quality of life), joka tarkoittaa sitä, että jokainen arvioi itse omasta näkökulmastaan kuinka hyvää elämä on. Toinen ryhmä on nimetty olemassaoloa koskevaksi elämänlaaduksi (The existential quality of life) jossa oletetaan, että jokaisella on syvempi luonto/luonne joka vaatii kunnioitusta ja tasapainoista elämää. Yksinkertaistettuna tämä ryhmä tarkoittaa sitä, kuinka hyväksi ihminen tuntee elämänsä syvemmällä tasolla. Kolmas Andersenin ja kumppaneiden ryhmistä on objektiivinen elämänlaatu (The objective quality of life) jossa määritellään ihmisen elämä ulkoa päin. Tähän vaikuttaa vahvasti kulttuuri, jossa ihminen elää. (Andersen, Merrick & Ventegodt 2003, 1031.) Andersenilla ja hänen kollegoillaan tulee ilmi jo Allardtin (1976, 33) tuoma näkemys siitä, että täytyy huomioida niin subjektiivinen kuin objektiivinenkin näkemys. Molempien kautta voi tutkia elämänlaatua ja hyvinvointia.

Kolme eri elämänlaadun ryhmää tai näkökulmaa liittyvät oleellisiin elämänlaadun käsitteisiin (onnellisuus, sosiaalisuus jne.), jotka usein ovat osin päällekkäisiä. Näin ollen ryhmät voidaan asettaa kuvioon (KUVIO 2), jossa subjektiivinen ja objektiivinen elämänlaatu asetetaan ympärille ja olemassaoloa koskeva elämänlaatu on keskellä yhdistämässä niitä. Tämä kuvio osoittaa myös ihmisenä olemisen, inhimillisyyden syvyyden. Lisäksi kuvio yhdistää eri elämänlaadun teorioita ja siksi Andersen, Merrick ja Vendegodt kutsuvat sitä vuorovaikutteiseksi elämänlaadun teoriaksi (The interactive quality-of-life theory). (Andersen ym. 2003, 1031.) Kuviosta näkee kuinka subjektiivisen ja objektiivisen elämänlaadun tekijät ovat periaatteessa saman asian eri puolia. Esimerkiksi tarpeiden täyttymys (fulfillment of needs) ja tyytyväisyys elämään (satisfaction with life) kulkevat pitkälti käsi kädessä.

KUVIO 2. The interactive quality-of-life theory (Andersen, Merrick & Vendegodt 2003)

3.4 Onnellisuus

Nykypäivän tutkimusten valossa pelkästään materiaaliseen hyvinvointiin keskittyminen ei ole enää oleellista, joten onnellisuustutkimus on nostanut päätään. Onnellisuustutkimuksilla onkin tarkoituksena löytää uudenlaisia vastauksia jo pitkään askarruttaneisiin ongelmiin joiden nykyisiin vastauksiin ei olla tyytyväisiä. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 10.) Monet filosofit ovat pohtineet onnellisuutta ja sen edellytyksiä. Monien filosofien mielestä viisaus on ollut edellytys onneen, mutta silti moniin kieliin on onnellisuudelle tullut määritelmä sattuman ja onnen myötä, usein onnesta puhuttaessa tulee esiin myös sattuma. Pohjalla on ajatus, että onnellisuus ei riipu itsestä vaan jostain suuremmasta. Nykypäivän onnellisuustutkimuksen myötä on kuitenkin selvitetty, että onnellisuudessa ei ole kyse vain tuurista vaan enenevässä määrin onnellisuus määrittyy hyvinvoinnin ja parempaan elämään pyrkimisen kautta. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 16-18.)

Onnellisuuden määrittelemineen on oma haasteensa, se on yksilöllistä ja jokainen kokee sen itse. Onnellisuus voi olla jotain käsin kosketeltavaa, konkreettista, tai hankalasti saavutettavissa oleva asia. Useimmiten onnellisuus kuitenkin koetaan tavoiteltavana mielentilana joka ei ole lyhytaikainen. Hirvonen ja Mangeloja (2006, 19-20) lainaavat kirjassaan psykologi Jonathan Freedmania, joka on sanonut onnellisuudesta seuraavasti: ”jos tunnet olevasi onnellinen, olet onnellinen”. Vaikka onnellisuus on mielentila, niin sen mittaamiseen on silti löydetty keinoja. Onnellisuutta voidaan mitata subjektiivisesti (kyselytutkimukset) sekä objektiivisesti (esim. aivokäyrien tarkkailu). Subjektiiviset kyselytutkimukset ovat kuitenkin tuottaneet suurimman osan onnellisuustutkimusten aineistosta. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 21.)

Ervasti ja Saari kirjoittavat Lionel Robbinsin (1898-1984) mielipiteestä, että hyvinvointieroja ja onnellisuutta ei voi vertailla. Tämä näkemys pohjautui Robbinsin ajatukseen siitä, että hän näki jokaisen kokevan onnellisuuden aivan omalla tavallaan. Tutkimukset ovat kuitenkin todenneet sen, että suurin osa on yhtä mieltä siitä mitä on onnellisuus ja hyvinvointi ja mitkä tekijät niihin vaikuttavat. Onnellisuus ei ole kulttuurisesti määräytyvää, joten siksi on helppo tutkia subjektiivista näkemystä on-

nellisuudesta. (Ervasti & Saari 2011, 194-195.) Tämä ajatus on kuitenkin ristiriidassa Hirvosen ja Mangelojan (2006, 13) esille tuoman Dienerin ja Suhn näkökulman kanssa siitä, että onnellisuutta voivat määrittää uskonnolliset ja filosofiset periaatteet. Lisäksi monet tutkimukset tuovat esille uskonnollisuuden ja onnellisuuden selvän yhteyden (Hirvonen & Mangeloja 2006, 107). Myös eri kansojen onnellisuutta voidaan vertailla, ja todeta toisten olevan onnellisempia kuin toisten (mt. 42-43). Uskonto ja filosofia ovat tärkeitä tekijöitä kulttuurissa, ja kansoja vertaillen kulttuurit tuovat oman värinsä onnellisuuden kokemukseen. Myös perheen ja työn arvostaminen ovat kulttuurisidonnaisia tekijöitä, ja ne on nähty hyvinvoinnin ja onnellisuuden osatekijöinä. Tämän takia onkin tarpeen pohtia kriittisesti Ervastin ja Saaren esille tuomaa näkemystä kulttuurin ja onnellisuuden sidoksesta. Kulttuuri kuitenkin määrittää ihmistä paljon, ja näin myös kokemusta onnellisuudesta.

Hirvonen ja Mangeloja tuovat kirjassaan esille monia määritelmiä onnellisesta ihmisestä ja näitä määritelmiä yhdistää se, ettei mikään yksittäinen tekijä ole avainasia onnellisuuteen, vaan onnellisuus koostuu monesta tekijästä. Positiiviset ja negatiiviset onnellisuuteen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa karkeasti viiteen ryhmään: persoonalliset, taloudelliset, tilannekohtaiset ja institutionaaliset tekijät. Vastaavasti sosiodemografiset tekijät (ikä, sukupuoli, älykyys yms.) eivät ole kovin merkityksellisiä onnellisuuden suhteen. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 23–25.) Onnellisuuteen nähdään myös vaikuttavan geneettiset ja psykologiset tekijät. Psykologisen ja geneettisen onnellisuustutkimuksen mukaan onnellisuus koostuu geeneistä, omasta elämänasenteesta ja sosiaalisista suhteista, rajapinnat näiden tekijöiden välillä ovat kuitenkin epäselviä. (Ervasti & Saari 2011, 197.) Suomalaiset pääsevät monissa onnellisuustutkimuksissa kärkisijoille ja maailma onnellisimpien ihmisten joukkoon, silti suomalaisista on kuva melankolisena kansana ja yhteiskunnan kehitys vaikuttaa kovin synkältä. Tällaiselle mielikuvalle on useita syitä, mutta suurin osa johtuu ajattelutavasta. Kriittisiä näkökulmia ei ole vaikea etsiä ja media tuo oman vaikutteensa yleiskuvaan. Myös tilastot mittaavat usein negatiivisia asioita ja pahoinvointia. Nämä tekijät myös vaikuttavat siihen, että ihmisten on vaikea arvioida toisten hyvinvointia ja useimmiten arviota kysyttäessä saadaan negatiivisempi kuva kuin mitä todellisuus on. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 50–53.)

Kuten hyvinvointi, niin myös onnellisuus rakentuu konkreettisesti terveydestä, perhesuhteista, lapsista, ystävistä, työpaikasta, harrastuksista jne. Varsinkin terveys, perhe ja ihmissuhteet nousevat ensisijaisiksi. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 87.) Taloudellinen tilanne ja raha eivät pääse listauksessa kärkijoukkoihin, mutta silti monet ihmiset ovat valmiita uhraamaan ensisijaisia onnellisuuteen vaikuttavia tekijöitä, jotta taloudellinen tilanne olisi hyvä. Ihmiset tietävät ja tutkimukset osoittavat, että raha ei tee onnelliseksi, mutta silti rahaa halutaan ja sen lisääntyessä sanotaan myös onnellisuuden kasvavan. Tätä selitetään sillä, etteivät ihmiset välttämättä tiedä onnellisuuden tekijöitä tai rahan merkitystä siihen ja myös siten, että ihmiset uskovat tiukasti rahan tuovan onnellisuutta. Myös rahan tuoma lyhytaikainen nautinto voi olla porkkana sen hankkimiselle. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 83–86.) Toisaalta nykyaikana raha on edellytys niin monelle asialle, että sekin tuo luultavasti oman osuutensa sen tavoittelemiseen.

4 OSALLISUUS

Osallisuus, tai tarkemmin nuorten osallisuus, on turvattu Suomessa ja Euroopassa lain ja yhteisten sopimusten nojalla. Osallisuus rinnastetaan useimmiten vaikuttamiseen ja vaikuttamisen mahdollisuuden takaavat perustuslaki, kuntalaki, nuorisolaki ja perusopetuslaki. Nämä kaikki lait mahdollistavat sen, että nuorilla ja muilla kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa ja tuoda äänensä kuuluviin. EU:n laajuisesti vaikuttamismahdollisuudet takaavat EU:n hyväksymä nuorisopolitiikkaa rakentava Valkoinen kirja (2001) ja EU:n nuorisotoimiohjelman kauden 2007–2013 tavoitteet. Lisäksi yhtenä isoimmista vaikuttajista on YK:n lasten oikeuksien sopimus. Osallisuuden edellytyksen ollessa, että jokainen voi vaikuttaa yhteisöönsä ja ilmaista mielipiteensä, yritetään sitä mahdollistaa näillä laeilla ja sopimuksilla. (Kiilakoski 2007, 8-9.) Osallisuudessa on myös yhteiskunnallinen ja yksilöllinen puoli, yhteisön pitää mahdollistaa osallisuus ja yksilön täytyy kokea itsensä osallistumisen arvoiseksi, osallinen ei voi olla yksin vaan se vaatii yhteisön tuen (Kiilakoski 2007, 12). Myös laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L22.9.2000/812) on sanottu, että asiakkaalla on oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista ja olla mukana

tekemässä palvelu- ja hoitosuunnitelmaa. Osallisuus on siis monin tavoin turvattua ja vaatii kanssakäymistä ja yhteisöllisyyttä useilta tahoilta.

Osallisuus sanana esiintyy useissa virallisissa papereissa, muun muassa yllä mainituissa laeissa. Sanasta saa jonkinlaisen kuvan siitä, mitä se tarkoittaa, mutta sille ei ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää ja sen selittäminen ei olekaan täysin yksinkertaista. Tomi Kiilakoski on yhdessä Anu Gretschelin kanssa toimittamassaan kirjassa Lasten ja nuorten kunta, määrittänyt sanaa osallisuus sen vastakohtien kautta. Teemoina osallisuuden vastakohtia ovat yhteiskunnallisen syrjäytymisen kasvu ja poliittisen osallistumisen vähentyminen. Näistä teemoista voidaan johtaa yksittäisiä sanoja, jotka ovat välinpitämättömyys, vieraantuminen, osattomuus ja syrjäytyminen. (Kiilakoski 2007, 11.)

Välinpitämättömyys tulee esille asenteessa, että isot päätökset tehdään muualla joten minun on turha tuoda mielipidettäni esille, sillä minua ei kuunnella. Tällainen asenne on kovin vahingollinen yhteisölle ja sen kehitykselle. Vieraantuminen taas on käsitteenä laajin. Vieraantunut on kadottanut suhteen kaikkiin ja kaikkeen eikä pysty elämään omien arvojensa mukaan (ks. Allardin teoria itsensä toteuttamisen muodoista 1976, 46–47). Osattomuus voidaan määrittää siten, että yksilöä ei oteta huomioon tai viitata yksilön asemaan yhteiskunnassa. Yksi vastakohdistista on tässäkin opinnäytetyössä käsitelty syrjäytyminen. Osallisuus tulee useimmiten esille syrjäytymisen ehkäisystä puhuttaessa; syrjäytynyt nuori ei ole osallinen itseään koskevaan päätöksentekoon. Osallisuudesta ja syrjäytymisestä toistensa vastakohtina puhuttaessa pitää kuitenkin muistaa, etteivät ne ole täysin sitäkään. Vaikka syrjäytynyt yksilö ei ole osallinen, se ei tarkoita sitä, että jokainen ”ei syrjäytynyt”, yhteiskunnassa mukana oleva olisi osallinen vaikuttamiseen ja itseä koskevaan päätöksentekoon. (Kiilakoski 2007, 11–12.)

Vaikka osallisuuden määrittäminen onkin hankalaa, voidaan siitä silti tehdä jonkinlaisia määritelmiä. Yhteen määritelmään ei kuitenkaan välttämättä saada mahtumaan kaikkea tarpeellista. Kiilakoski (2007, 13–14) on tehnyt kaksi määritelmää, joissa tu-

lee ilmi osallisuuden ehdot: oikeudet ja velvollisuudet. Yksilö kuuluu yhteisöön, mutta yhteisö antaa yksilölle vastuuta ja luottaa tähän.

Määritelmä 1. Osallisuus on oikeutta omaan identiteettiin ja arvokkuuteen osana perhettä (tai sitä muistuttavaa yksikköä), ryhmää yhteisöä, yhteiskuntaa tai ekosysteemiä.

Määritelmä 2. Osallisuus on todellisen vastuun kantamista ja saamista oman, toisten ja koko yhteisön toimintakyvystä. Se on sitoutumista toimintaan yhteisten asioiden parantamiseksi.

Yksilön ja yhteiskunnan suhteesta kertoo myös sosiaalisen pääoman käsite. Käsite vahvistaa yhteiskunnan hyvinvointia ja yksilön tavoitteiden toteutumista. Sosiaalinen pääoma tarkoittaa usein eri ulottuvuuksia, jotka edistävät yhteisön toimintojen yhteen sovittamista ja vuorovaikutusta. Nämä eri ulottuvuudet ovat sosiaalisten suhteiden ja ympäristön ulottuvuuksia (vuorovaikutus, normit, luottamus). (Ruuskanen 2002, 5.)

Aiemmin kuvatut osallisuuden määritelmät liittyvät vahvasti poliittiseen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. Tässä keskustelussa osallisuuden rinnalle onkin noussut aktiivisen kansalaisuuden käsite, joka korvaa osin osallisuutta. Aktiiviseksi kansalaiseksi ei synnytä, vaan siihen opitaan arjessa. Tällöin kiinnitetäänkin huomiota lapsiin ja nuoriin; varhaisessa iässä opittu vaikuttaminen, aktiivinen kansalaisuus, kantaa aikuisiälle saakka ja jatkaa kansalaisten vaikuttamisen halua läpi sukupolvien. (Kiilakoski 2007, 18.)

Mikko Oranen (n.d.) on kirjoittanut osallisuuden portaista ja asteista. Osallisuuden portaiden avulla osallisuutta kuvataan vaikuttamisen mahdollisuutena, jossa alimmilla portailla yksilöllä ei ole mahdollisuuksia, tai mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ovat vähäiset. Mitä korkeammalle portaissa pääsee, sitä enemmän mahdollisuuksia on ja osallisuus lisääntyy. Mallissa on tärkeää lapsen tai nuoren oma kokemus osallisuudesta. Porrasmallia on kritisoitu siitä, että korkeimmalle portaalalle pääsyä täytyy tavoitella ja jos tämä ei onnistukaan, pettymys on suuri. Osallisuus toteutuu kuitenkin eri tavoin nuoren tai lapsen sekä aikuisen välisessä yhteistyössä, tähän on osallisuuden eri asteita joita voi toteuttaa. Osallisuuden astei-

ta on viisi erilaista. Niissä kaikissa lapsen tai nuoren ja aikuisen välinen yhteistyö tulee hieman eri tavalla esille. Oranen puhuu tekstissään lapsista, mutta sama pätee myös nuoriin. Yksi osallisuuden aste on se, että nuori on itse aloitteen tekijä, ja aikuinen on konsultti. Sama aste toimii myös toisin päin, nuoren ollessa konsultti ja aikuisen aloitteentekijä. Aikuiset voivat myös toimia aloitteentekijöinä ja nuoret voivat olla toimijoita. Ja vaikka aikuiset olisivat aloitteentekijöitä, niin toteutus sekä suunnittelu voidaan tehdä yhdessä nuorten kanssa. Viimeinen aste on vallan nuorten ”varassa:” nuoret tekevät aloitteen, suunnittelevat ja toteuttavat, aikuiset ovat käytettävissä tarpeen vaatiessa. (Oranen, n.d.) Näitä osallisuuden asteita hyödyntäen voidaan nuori tuoda itse osalliseksi häntä vaikuttavaan asiaan juuri nuorelle itselle sopivalla tavalla.

Osallisuus ei ole vain poliittista tai päätöksentekoon vaikuttamista. Kiilakoski (2007, 16) mainitsee lyhyesti, että osallisuutta on myös ihmissuhteissa: perheessä sekä ystävien kesken. Nuoren ei tarvitse olla kiinnostunut kunnallisesta päätöksenteosta, mutta voi silti kokea olevansa osallinen ja arvostettu omassa ystäväpiirissään tai perheessään. Myös vapaaehtoistyö on yksi osallisuuden puolista, joka ei tule mittauksissa ilmi ja unohtuu monilta. Vapaaehtoistoiminta on hyvä kanava tuoda ilmi omaa vaikuttamisenhalua jos kunnallispolitiikka ei ole juuri se oma polku. Lisäksi vapaaehtoistoiminta voi olla tärkeä väylä nuorille politiikkaa kohti. Vapaaehtoistoiminnan kautta nuorella on mahdollisuus saada kokemusta omasta vaikuttamisesta ja tämä madaltaa kynnystä muuhun vaikuttamiseen. Vapaaehtoistoiminta ei ole vain väylä politiikkaa kohti, vaan sillä on myös suuri rooli syrjäytymisen ehkäisyssä. Vapaaehtoisena toimiminen lisää sosiaalisia kontakteja ja kasvattaa itsetuntoa sekä osallisuutta. Vapaaehtoistoiminnalla on matala kynnyys ja siksi nuoret, jotka eivät ole työssä tai koulussa olisi hyvä ohjata vapaaehtoistoiminnan pariin. Lisäksi vapaaehtoisena toimimisen on koettu vahvistavan hyviä arvoja ja lisäävän subjektiivista onnellisuutta. (Grönlund & Pessi 2008, 127.)

Arvot ovat vahvasti sidoksissa vapaaehtoistoimintaan, mutta vapaaehtoisuus voi myös vahvistaa arvoja. Nuorten osallistaminen vapaaehtoistyön kautta voi siis olla heidän arvojaan työstävää toimintaa tai yhteiskunnan tarpeisiin pohjautuvaa kansa-

laisuuskasvatusta. Lisäksi nuoren taustat vaikuttavat halukkuuteen osallistua toimintaan. Kuitenkin nuorten kannustaminen ja osallistuminen vapaaehtoistoimintaan täytyy olla vapaaehtoista ja itsestä lähtöisin. Jos nuori pakotetaan toimintaan, se vahingoittaa toiminnan jatkuvuutta ja vapaaehtoisena pysymistä. (Grönlund & Pessi 2008, 129, 135.)

5 MARGINALISAATIO

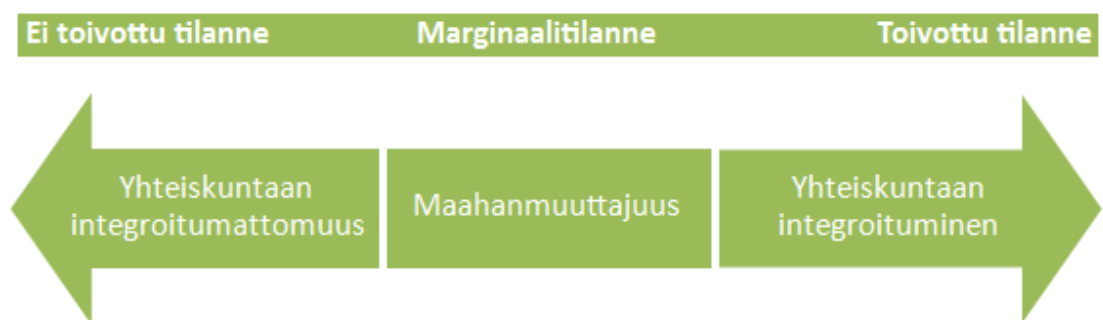
5.1 Marginalisaatio

Marginaalista puhutaan usein silloin, kun rakennetaan käsitystä ”meistä” ja ”muista”. ”Muiden” identiteetti voi rakentua muun muassa yhteiskunnallisesta asemasta, etnisestä taustasta, sukupuolesta, sukupolvesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai jonkin organisaation asiakkuudesta. Käsitys pitää sisällään identiteetin lisäksi käsitykset yksilölle kuuluvasta paikasta sekä oikeuksista ja velvollisuuksista. Opinnäytetyössämme marginaalissa voitaisiin nähdä olevan etsivän työn asiakkaat. Marginaalisuuden moni-ilmeisyydestä kertoo kuitenkin se mahdollisuus, että ihminen voi olla jollain elämäalueella marginaalissa, ja toisessa taas ei. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10–11, 13.)

Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 138–139) artikkelissa kerrotaan marginalisaation käsitteen alkuperän olevan Robert E. Parkin (1928) sekä hänen oppilaansa Everett Stonequistin (1965) käsialaa. Parkin ja Stonequistin teoksissa puhutaan marginaali-ihmisestä, yksilöstä jonka elämänkulkua sävyttävät kahden erilaisen kulttuurin vaikutukset. Marginaali-ihmisellä viitattiin erityisesti ulkopuolisuuden kokemukseen, toisaalta Park ja Stonequist myös näkivät, ettei marginaalisuus pidä sisällään pelkästään negatiivisia sisältöjä. Marginalisaatioon ei välttämättä liity myöskään huono-osaisuutta, vaan siitä voidaan puhua niin sanotusti reunalla olemisena. Itse asiassa nuoruus elämänvaiheena, siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen, voidaan jo nähdä marginaaliasemana. Marginaalisuus voi olla myös tietoinen valinta, jos perinteisen

palkkatyön ulkopuolella oleva hankkii toimeentulonsa muulla tavoin. (Mt. 126, 138, 141, 143).

Sen sijaan Anna-Liisa Lämsä (2009, 131–134) on teoksessaan Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä, tyypitellyt sosiaalihuollon asiakkuuksia elämänhallinnan ja syrjäytymisen ulottuvuuksilla. Hän näkee ulottuvuudella yhdeksän asiakkuustyyppiä; elämänhallinta, integraatio, pikkuasiakkuus, karsiutuminen, syrjäytymisvaara, vakava syrjäytymisvaara, marginalisaatio, segregatio ja syrjäytyminen. Lämsän teoriassa marginalisaatio on tila vakavan syrjäytymisvaaran jälkeen matkalla syrjäytymistä kohti. Hän näkee marginalisaation asiakkaan pysyvänä tilana ja ongelmien kasaantumisena sekä pitkittymisenä (mt. 160). Lämsän näkemys poikkeaa meidän käsityksemme lisäksi useista muista (ks. esim. Järvinen & Jahnukainen 2001, Helne 2002, Suutari 2002) näkemyksistä. Hänen tapansa sijoittaa marginalisaatio lopulliseen syrjäytymiseen johtavalle polulle johdattelee lukijan käsittämään marginalisaation yksilön tilanteen kehityksenä negatiiviseen suuntaan. Meidän käsityksemme mukaan marginalisaatio ei ole pysyvä tila, ja tilanteen kehittymistä positiiviseen suuntaan tulisi eritoten painottaa. Marginaalitalanteen mahdollisuuden kehittyä positiiviseen suuntaan voi nähdä seuraavasta esimerkistä (KUVIO 3).

KUVIO 3. Marginaalitalanteen kehittyminen

5.2 Syrjäytyminen

Syrjäytymisen (ruots. utslagning) käsite on tullut Suomeen 1970-luvulla Ruotsista, jossa sitä käytettiin kuvaamaan työmarkkinoilta putoamista (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 1999, 423). Suomessa sillä viitataan erilaisiin hyvinvoinnin ongelmiin ja karsiutumiseen sosiaalisista yhteisöistä (Lämsä 2009, 28). Tuula Helnen (2002, 3, 7) näkemys siitä, että keskusta on syrjäyttänyt yksilön reunalle, asettaa yhteiskunnan ja yhteisyyden syrjäytymisen vastakohtaksi. Helnen (mt. 73–74) mukaan yhteiskunta on luonut koko joukon syrjäytyneitä:

Työttömät, pitkäaikaistyöttömät, pätkätyöläiset, päihdeongelmaiset, huumeiden käyttäjät, rikolliset, vangit, kodittomat, asuntoloissa asuvat, köyhät, uusköyhät, velkaloukkuihin jääneet, toimeentulotuen saajat, alhaisen koulutuksen saaneet, yksinhuoltajat, naiset, aikamiespojat, eronneet miehet, vanhukset, nuoret, lapset, homoseksuaalit, prostituoidut, lähiöasukkaat, syrjäseutujen asukkaat, maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt, mielenterveysongelmaiset, vammaiset, kroonikkopotilaat...

Syrjäytymisen käsite onkin menettänyt erottelukykynsä laaja-alaisuutensa vuoksi. Syrjäytyminen nähdään erojen tekemisen kautta sekä tilana ja olosuhteena, jossa yksilö tai ihmisryhmä on. Tällainen tarkastelu voi olla leimaavaa, sillä tietty sosiaalinen ongelma ei välttämättä aiheuta syrjäytymistä, eivätkä kaikki samassa tilassa olevat ole syrjäytyneitä. (Lämsä 2009, 29.) Järvinen ja Jahnukainen (2001, 133–134) esittävät syrjäytymisen prosessimallin, jossa syrjäytyminen kuvataan huono-osaisuuden syveneväksi jatkumoksi. Prosessi nähdään usein alkavan jo varhaislapsuudessa omaksumisessa perusvalmiuksissa ja päättyvän erilaisiin riippuvuuksiin ja sairauksiin, jotka johtavat yhteiskunnan uloslyöntiin, kuten vankilaan joutumiseen tai hoitolaitossijoitukseen. Aaltonen ym. (1999, 424–425) näkevät syrjäytymisen myös prosessina, jonka etenemiseen vaikuttavat eritoten elämänhallinnalliset keinot. Järvinen ja Jahnukainen (2001, 135–136) tähdentävätkin, että prosessimallin heikkous on sen näennäisessä absoluuttisuudessa, jossa syrjäytyminen nähdään etenevän alusta loppuun mallin mukaisesti ilman ulospääsyä. Tärkeää olisi myös paikantaa niitä tekijöitä, jotka ovat auttaneet syrjäytymiskierteestä ulospääsyä.

Myrskylän (2011, 10) mukaan syrjäytymisvaarassa on 40 000 työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta, joilla on taustallaan pelkkä perusaste. Suomessa syrjäytymiskeskustelut ovat kulkeneet aaltolina, kärjistyen aina noin joka vuosikymmen. Aiheina keskusteluissa ovat olleet työttömyys, pitkäaikaistyöttömyys, koulutuksen ulkopuolella oleminen ja koulutuksen keskeytyminen. Nämä aiheet ovat sitoutuneet yhteen ja ongelmana on alettu nähdä nuorten syrjäytyminen. Nuorten syrjäytymistä on sittemmin yritetty poistaa esimerkiksi koulujen lisäluokilla ja erilaisilla projekteilla. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 129–132.)

5.3 Syrjäytymisen ehkäisy

Suomen yhteiskuntapolitiikan syrjäytymistä ennalta ehkäisevä näkemys pohjaa joulukuussa 2000 Eurooppa-neuvostossa Nizzassa tehtyyn linjaukseen. Neuvostossa sovittiin köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisten toimintasuunnitelmien tekemisestä. Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimintasuunnitelmat sisältävät yhteisten tavoitteiden lisäksi valtioiden omista lähtökohdista tulevat painotukset. Suomen toimintasuunnitelma nojaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion toimintaperiaatteeseen, eli universaaleihin palveluihin ja riittävään sosiaaliturvaan. Tavoitteena on parantaa syrjäytyneiden asemaa, ehkäistä toimeentulovaikauksia sekä lisätä heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työelämään. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 13–14; Raunio 2006, 126.)

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisessa toimintasuunnitelmassa nähdään, että sosiaaliset riskit, kuten varattomuus, terveyden heikkeneminen, työttömyys, asunnottomuus, koulutuksen riittämättömyys tai muut sosiaaliset ongelmat ovat usein syrjäytymisen käynnistymisen takana. Vaativimpina riskiryhminä toimintasuunnitelmassa mainitaan pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, vammaiset ja vajaakuntoiset, epävakaissa oloissa elävät lapset, maahanmuuttajat, pitkäaikaissairaat, päihdeongelmaiset, prostituoidut, ylivelkaantuneet, asunnottomat, rikoksentekijät sekä romaniväestö. Suunnitelmassa pyritään siihen, että yhteiskunnan toiminnoista syrjään jääneet tulevat uudelleen osallisiksi työhön, vapaa-ajanharrastuksiin, koulutuk-

seen, kulttuurielämään jne. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 15; Raunio 2006, 127–129.)

Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010 poiki Suomessa toimintasuunnitelman, jonka tavoitteet olivat osallisuus ja yhteenkuuluvuus. Osallisuutta korostettiin jälleen syrjäytymisen vastakohtana. Se ymmärretään osallistumiseksi ja aktiivisen kansalaisuuden edellytykseksi sekä olennaiseksi osaksi demokratian kehitystä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 2-4, 5.) Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö (2012) viittasi virkaanastujaispuheessaan 1.3.2012 nuorten syrjäytymisen ehkäisyä pohtivaan työryhmään. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on yksi tämän hetkisen hallituksen kärkihankkeista.

Syrjäytymisen ehkäisyyn pyritään muun muassa nuorten yhteiskuntatakuun, etsivän työn sekä sosiaalisen vahvistamisen keinoin. Sosiaalisessa vahvistamisessa kyse on työorientaatiosta, tavoitteesta ja ammatillisesta erityisosaamisesta eri-ikäisten ihmisten kanssa tehtävässä työssä. Ennaltaehkäisy on sosiaalisen vahvistamisen painopiste ja asiakkaan vahvistuminen sekä voimaantuminen tavoitetila. Sosiaalinen vahvistaminen pyrkii kokonaisvaltaisesti lisäämään yksilön hyvinvointia, toimintakykyisyyttä ja elämönhallintataitoja. Nuorisolaissa (L 27.1.2006/72) sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan ”nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.” Jokainen voi jossain elämänvaiheessa tarvita sosiaalista vahvistamista, eli tukea, ohjausta tai neuvontaa, joskaan mistään mittavasta toimenpiteestä ei välttämättä ole kyse, vaan ennemminkin siitä, että tukea on tarjolla juuri oikealla hetkellä. (Lundbom & Herranen 2011, 6-7, 13.)

5.3.1 Nuorten yhteiskuntatakuu

Vuoden 2013 alussa täysimääräisesti voimaan tuleva nuorten yhteiskuntatakuun taustalla huolestuttanut tilasto osoittaa Suomessa olevan 110 000 nuorta ilman toisen asteen tutkintoa. Nuorten yhteiskuntatakuun tavoitteena onkin auttaa nuoria koulutuksen ja työllistymisen kautta osallisiksi yhteiskuntaan. Takuulla edistetään koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumista ja estetään työttömyyden pitkittymistä sekä

syрjäytymistä. Nuorelle tarjotaan palvelua tai toimenpidettä viimeistään kolmen kauden kuluessa työnhaun alkamisesta. (Nuorten yhteiskuntatakuu: koulutusta, työtä ja täsmäpalvelua 15.3.2012; Nuorten yhteiskuntatakuu 2011.)

Nuorten yhteiskuntatakuun tavoitteita tukevia toimintoja on jo nyt olemassa. Palveluita nuorten koulutuksen ja työllistymisen edistämiseksi on kouluilla, nuorisotyössä sekä TE-toimistoissa. Kouluissa yhteiskuntatakuun tavoitteita tukee muun muassa joustava perusopetus (JOPO), KiVa-koulu – ohjelma, tehostettu ja erityinen tuki, lisäopetus sekä nivelvaiheen yhteistyö. Ammatillisessa opetuksessa takuun tavoitteita tukevat erilaiset valmistavat, kuntouttavat ja ohjaavat toiminnot. Nuorisotyössä palveluita tarjoavat esimerkiksi etsivä työ sekä työpajatoiminta. TE-toimistot tarjoavat nuorille työharjoittelua, työelämävalmennusta, koulutus- ja ammatitietopalveluita sekä ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluita. Myös Työvoiman palvelukeskuksen (TYP) laajennetaan kattamaan koko Suomen. (Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012, 28–29, 32–33, 36–38.)

Yhdenvertaisuuslakiin nojaten nuorten yhteiskuntatakuun sisältöihin kuuluu syrjinnälle alttiin ryhmän tai vähemmistön aseman ja olosuhteiden parantaminen. Yhteiskuntatakuu suuntaakin rahoitusta maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksen kehittämiseen. Lisäksi huomiota saavat myös siviili- ja varusmiespalvelussa olevien opinto- ja työraoaus sekä TE-toimiston ja arviointikeskuksen yhteistyön kehittäminen rikosseuraamuksia suorittavien nuorten parissa. (Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012, 43–46.)

5.3.2 Nuorisolakiuudistus ja etsivä työ

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpa-jan etsivän työn kanssa. Vuonna 2011 voimaan tullut nuorisolain muutos säätää kunnissa tehtävää etsivää työtä.

7 c § (20.8.2010/693)

Tietojen luovuttaminen etsivää nuorisotyötä varten

Tietojen luovuttamisen edellytyksenä etsivää nuorisotyötä varten on nuoren suostumus, jollei tässä laissa tai muualla toisin säädetä.

Nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, luovutettava nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten seuraavasti:

1) opetuksen järjestäjän on luovutettava tiedot perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin;

2) koulutuksen järjestäjän on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa;

3) puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta palveluskelpoisuuden puuttumisen takia tai joka keskeyttää palveluksen. (L 27.1.2006/72.)

Lakiuudistus ei velvoita kuntia tekemään etsivää työtä, mutta se velvoittaa muun muassa oppilaitoksia ja varuskuntia ilmoittamaan koulutuksensa tai palveluksensa keskeyttäneistä nuorista. Laki velvoittaa myös muut viranomaistahot ilmoittamaan nuoresta, josta on syntynyt huoli ja jonka arvioidaan tarvitsevan nopeasti tukea. Yhteystietojen luovuttaminen tapahtuu pääasiassa nuoren tai hänen huoltajansa suostumuksella. (L 27.1.2006/72.) Etsivää työtä tehdään syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien parissa. Syrjäytymisellä tarkoitetaan tässä kohtaa muun muassa palveluiden ulkopuolelle jäämistä. Palveluiden ja informaation vieminen tälle ryhmälle on etsivän työn tehtävä. Etsivä työ on ikään kuin jalkautuvaa palveluohjausta. Sananmuokaisesti Etsivä työ on liikkumista sinne, missä tavoiteltavat ihmiset ovat. Liikkuvuus on tärkeää myös siksi, etteivät kaikki asiakkaat elämäntilanteidensa takia kykene saapumaan tapaamisiin, vaan luontevampaa heille on saada palvelu esimerkiksi kotiin. Nuorisolain uudistuksen tarkoituksena on tehostaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittamista varhaisen tuen mahdollistamiseksi. Laki suosittaa etsivää työtä tehtäväksi ja kunnat saavat harkita onko sille tarvetta. Tahvanainen (2010, 10) ihmettelee, minne tuen tarpeessa olevista nuorista ilmoitetaan, jollei etsivää työtä ole kunnassa järjestetty? (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 22–23; Tahvanainen 2010, 8, 10, 29.)

Etsivän työn juuret ovat Suomessa 1960-luvulla ja työtä tehdään edelleen samoilla periaatteilla, vaikka työtavat ovat kehittyneet ajan ja toimintaympäristöjen mukaisesti. Etsivän työn vankkana perustana on aina ollut ihmiskäsitys, jonka ominaispiirteitä ovat samanarvoisuus ja yksilön kunnioittaminen. Työssä kunnioitetaan ihmisen koskemattomuutta ja toisaalta turvataan hänen mahdollisuutensa. Asiakkuus ja palvelujen vastaanottaminen on vapaaehtoista, eli asiakas on etsivän työn keskus, ja asiakas saa määrittää itse itsensä sekä suhteensa työntekijään. Etsivän työn tarkoitus ei ole korjata tai muuttaa ihmistä, vaan opastaa ja kulkea vieressä kohti asiakkaan valitsemaa suuntaa. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 20–21; Tahvanainen 2010, 30.)

Etsivää työtä tehdään Jyväskylässä eri tahojen toimesta, mutta opinnäytetyön toimeksiantajana toimiva etsivä työ on Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan etsivä työ. Jyväskylässä nuorten taidetyöpaja toimii osana kaupungin työllisyyspalveluja ja nimensä mukaisesti painottuu draamaan ja kädentaitoihin. Myös liike ja ruoka ovat tärkeitä osia taidetyöpajan toiminnassa, jossa kaikki tähtää tulevaisuudensuunnitteluun. Taidetyöpajalla toimii mm. volttipajoja jotka ovat kokopäiväisiä työharjoittelujaksoja sekä virtapajoja jotka ovat pienryhmissä tehtäviä pajajaksoja. Nuorten taidetyöpaja on saanut alkunsa vuonna 2001 kehityshankkeena ja on sitä kautta vakiinnuttanut asemansa Jyväskylän työllisyyspalveluissa ja työllistää tällä hetkellä useamman vakituisen työntekijän. Vuositasolla taidetyöpajan eri toimintojen kautta omaa elämäänsä rakentaa yli 300 nuorta. (Nuorten taidetyöpaja n.d.)

Työpajalla tarkoitetaan metodia ja konkreettista ympäristöä missä toimitaan. Työpajalla pyritään parantamaan yksilön arjenhallintaa valmennuksen ja työnteon kautta, sekä vahvistamaan mahdollisuuksia ja väyliä työhön. Työpaja on myös yksi väylä koulutukseen ja se perustuu tekemällä oppimiseen. Työpajoja on kaikille asiakasryhmille ja niissä tarjotaan erilaisia toimintoja. Pajojen menetelmiä ovat yksilö- ja työvalmennus sekä tietysti käytännön tekeminen. Työvoimahallinto ja sosiaalitoimi ovat työpajojen luoman kokonaisuuden tärkeimpiä yhteistyökumppaneita, mutta työpajoja voi ylläpitää kunnat, säätiöt tai erilaiset yhteisöt ja yhdistykset. (Mikä on työpaja? n.d.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoitus on tuoda ilmi nuorten oma mielipide yhteiskunnan syrjäytymiskeskusteluun. Etsivän työn asiakkaiden haastatteluilla halutaan tuoda esille nuorten omia ajatuksia ja antaa heille mahdollisuus kertoa omasta elämänvaiheestaan ja siihen liittyvistä odotuksista. Tarkoituksena on myös kartoittaa mitä hyvinvointi heidän mielestään on ja miten se näkyy heidän elämässään. Tavoitteena on haastatteluilla saadun tiedon myötä oppia ymmärtämään nuorten erilaisia elämänpolkuja ja valintoja.

Haluamme opinnäytetyön avulla tuoda marginalisaatio käsitteen mukaan syrjäytymisen rinnalle. Tarkoitus on selvittää, että ovatko haastateltavat kokeneet olevansa syrjäytyneitä tai marginaalissa sekä antaa heidän määrittää milloin nuori on tällaisessa tilanteessa. Tahdomme kysyä nuorilta itseltään onko yhteiskunnan antama kuva todellinen ja minkälaista nuoren arki voi olla koulun ja työn ulkopuolella. Vastapainona syrjäytymiselle, tarkoituksena on myös kartoittaa mitä osallisuus ja aktiivisuus ovat heidän mielestään. Tavoitteena on saada nuorilta itseltään myös ratkaisuehdotuksia syrjäytymisen ehkäisyyn.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Milloin nuori on syrjäytynyt tai marginaalissa?
- Millaiseksi marginaalinuori kokee oman elämänvaiheensa?
- Mitä hyvinvointi tarkoittaa marginaalinuoren näkökulmasta?

Tutkimuskysymyksiä kirjoittaessa mietimme pitkään sanamuotoja, ja päädyimme käyttämään ilmaisua *marginaalinuori*. Sanoja *nuori* tai *nuori aikuinen* emme halunneet käyttää siksi, koska opinnäytetyömme ei tarkastele laajasti kaikkia nuoria tai nuoria aikuisia, vaan tiettyä pienempää joukkoa. Puhuttaessa marginaalinuoresta, haluamme muistuttaa sen merkitsevän meille omasta tahdosta tai erityiseen ryhmään kuulumisen johdosta marginaalissa olemista ilman negatiivisia merkityksiä.

Opinnäytetyön on tarkoitus olla positiivinen katsahdus nykypäivän syrjäytymiseen. Lopputulosten voisi olettaa olevan valoisampia verrattaessa mediassa esiin nousseisiin keskusteluihin. Medialla on useimmiten tapana tuoda esiin ilmiöiden ääripäät, jonka takia uskomme, että syrjäytyminen on saanut negatiivisemmän kaiun kuin mikä tilanne nuorten kokemana on.

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Keväällä 2012 kirjoitimme yhteistyösopimuksen sekä tutkimusluvan Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan etsivän työn kanssa. Kesän 2012 aikana kirjoitimme opinnäytetyön teoriapohjan ja syksyllä teimme haastattelut sekä viimeistelimme opinnäytetyön.

Haastateltavia oli viisi ja he olivat iältään 20–23-vuotiaita. Kaikki olivat nuorten taide-työpajan, Sovatek-säätiön tai Jyväskylän kaupungin etsivän työn nykyisiä tai entisiä asiakkaita, jotka valikoituivat tutkimukseen nuorten taidetyöpajan etsivän työn työntekijän asiakaslistoilta. Valinta tehtiin niin, että etsivän työn tekijät kysyivät nuorilta halukkuutta haastatteluun osallistumiseen. Olimme toivoneet nuoria, jotka ovat asiakkuutensa loppuvaiheilla tai jo päättäneet asiakkuutensa. Toivoimme, että tässä vaiheessa olevat nuoret osaisivat käsitellä aihetta opinnäytetyölle sopivasta näkökulmasta. Saimme heiltä kuuden nuoren yhteystiedot, joista viisi lopulta suostui haastatteluun.

Opinnäytetyössämme pyritään selvittämään marginalisaatiota ja syrjäytymistä ilmiöinä haastatteleamalla henkilöitä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä ja heillä on siitä kokemusta. Tutkimusjoukon heterogeenisyys on tutkimukselle otollinen asia, sillä tutkimuksessa halutaan löytää erityispiirteitä ja ymmärtää tutkimuskohdetta. (Hirsjärvi ym. 2009, 181; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Näin ollen oli tärkeää, että haasta-

teltavat olivat erilaisia ihmisiä. Viidestä haastateltavasta naisia oli kolme ja loput kaksi miestä.

7.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyössä on tarkoitus kerätä aineisto etsivän työn asiakkailta ja antaa heille mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä ja näkemyksensä nuorten syrjäytymisestä, hyvinvoinnista ja osallisuudesta. Tähän tarkoitukseen laadullinen tutkimus oli selkeä valinta tutkimuksen lähtökohdaksi. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara kirjoittavatkin kirjaan, että ”todellisen elämän kuvaaminen” on laadullisen tutkimuksen alunperäinen tarkoitus. Kokonaisvaltaisuus on tärkeä elementti laadullisessa tutkimuksessa arvojen lisäksi. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole todistaa jo tiedossa olevia asioita, vaan sen avulla halutaan löytää totuuksia sekä paljastaa niitä. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Laadullinen tutkimus ei ole vain yksi tapa tehdä tutkimusta, vaan se sisältää useita erilaisia lajeja. Laadullista tutkimusta on mm. elämäkertatutkimus, kenttätutkimus, tapaustutkimus ja toimintatutkimus. Tekemämme haastattelututkimus on siis yksi monista laadullisen tutkimuksen lajeista. Vaikka laadullista tutkimusta on montaa eri lajia, niin silti kaikille lajeille löytyy yhteisiä laadullisen tutkimuksen piirteitä. Kokonaisvaltaisuuden lisäksi tutkimuksen aineisto kerätään useimmiten ihmisiltä luonnollisissa tilanteissa. Aineisto kerätään siten, että tutkittavat saavat tuoda oman mielipiteensä esille ja se analysoidaan tarkasti sekä yksityiskohtaisesti. Kohdejoukko ei ole satunnainen otanta vaan tarkkaan valittu ja ainutlaatuinen. (Hirsjärvi ym. 2009, 162–164.)

7.2.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyömme kannalta teemahaastattelu on sopiva aineistonkeruumenetelmä muun muassa siksi, että siinä korostuu vastaajan subjektius. Lisäksi haastattelu on tutkimusmenetelmistä joustavin. Haastattelussa vastaajalla on mahdollisuus vastata laajasti ja monitahoisesti sekä tarvittaessa selventää ja syventää vastauksia. Opinnäy-

tetyön aihe on jokseenkin vaikea ja henkilökohtainen. Haastattelusta menetelmänä voi tässä kohtaa olla sekä etuja että haittoja. Toisaalta vastaaja on helpompi saada mukaan haastattelututkimukseen, mutta yhtäältä vastaaja voi myös kokea haastattelun pelottavaksi esimerkiksi siksi, ettei voi vastata anonyymisti. Tutkimuksen osittain vaikeiden aiheiden takia haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. (Hirsjärvi ym. 2009, 205–206, 210; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Teemahaastattelu-termiä ei esiinny muissa kielissä, mutta se juontaa juurensa Mer-tonin, Fiskin ja Kendallin (1956) julkaisemaan kirjaan *The Focused Interview* (suom. kohdennettu haastattelu). Sen lisäksi Patton (2002, 342) käyttää samantyyppisestä haastattelusta nimitystä ”*the general interview guide approach*”. Teemahaastattelussa vastaajien tiedetään kokeneen jonkin tietyn saman tilanteen. Siinä korostetaan ihmisten tekemiä erilaisia tulkintoja ja merkityksiä, joita he ovat tilanteille ja asioille antaneet. Haastattelussa edetään ennalta valittujen teemojen sekä tarkentavien kysymysten mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen teoriaan ja niillä pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymysten ja -ongelman suuntaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48; Patton 2002, 341–343.)

Lomakehaastatteluun ja syvähaastatteluun verrattuna teemahaastattelu on hieman erilainen. Se on puolistrukturoitu, sillä sen teemat ovat ennalta valittuja sekä kaikille samat. Täysin strukturoitu se ei ole siksi, ettei kysymyksillä ole tarkkaa muotoa tai järjestystä. Toisaalta se ei myöskään ole yhtä avoin ja vapaa kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Tuomin & Sarajärven (2009, 75) mukaan teemahaastattelussa haastattelijä voi itse päättää, pitääkö jokaiselle vastaajalle esittää kaikki suunnitellut kysymykset samassa järjestyksessä sekä käyttäen samoja sanamuotoja. Kirjassa *Discovering Qualitative Methods* Warren ja Karen (2010, 134) tähdentävät, että kysymykset ja aihealueet tulee asetella niin, että hankalimmat aiheet ovat viimeisenä. Lisäksi haastattelijan harkintaan jää lisäkysymysten esittäminen esimerkiksi silloin, kun vastauksista kumpuaa tietoa joka ei ole ennalta suunniteltu haastattelun runkoon (Hirsjärvi & Hurme 2000, 125).

Teemahaastattelumme teemoja olivat nuoret aikuiset, hyvinvointi, osallisuus sekä marginalisaatio ja syrjäytyminen. Noudatimme haastattelussa haastattelurunkoa (Liite 1) jossa jokaisen teeman alle oli tehty apukysymyksiä. Kysymykset saattoivat vaihdella haastattelukohtaisesti joidenkin kysymysten jäädessä pois ja toisaalta uusiin kysymysten tullessa tilalle. Koimme kuitenkin tärkeänä haastatteluiden vapaamuotoisuuden ja mahdollisuuden muokata kysymyksiä tilanteiden mukaan. Haastattelut pidettiin pääasiassa Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön tiloissa, lukuun ottamatta yhtä, joka pidettiin taidetyöpajalla.

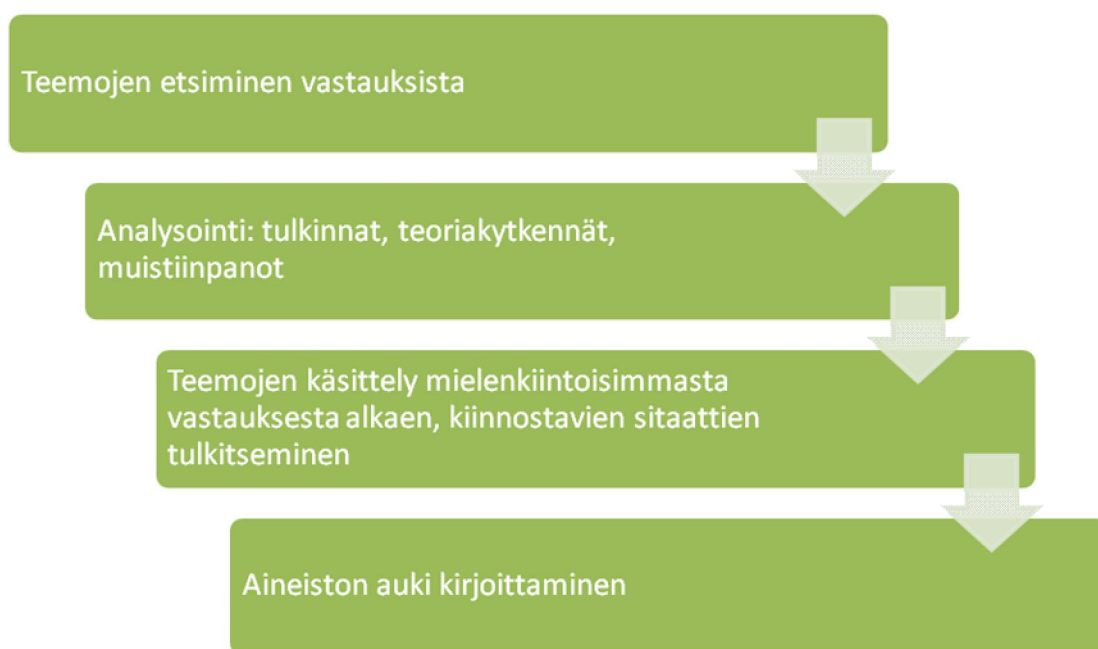
7.2.2 Aineisto ja sen analysointi

Opinnäytetyömme aineisto koostuu noin tunnin mittaisista teemahaastatteluista litteroiduista versioista. Litteroitu teksti on tavallaan jo yksi tulkinta nauhoitetusta haastattelusta, mutta laadullisessa tutkimuksessa litteroitua versiota käytetään usein nauhoitteen sijaan sen helpomman käsiteltävyyden takia (Ruusuvuori 2010, 427). Litteroitua tekstiä oli Arial fontin koolla 12, rivivälillä 1,5 ja kapeilla marginaaleilla 62 sivua. Taukojen pituuksia, katseiden suuntia yms. ei litteroitu, sillä haastatteluiden tärkein anti oli niistä esille nousseet asiat. (Ruusuvuori 2010, 425). Litteroinnista on lisäksi jätetty pois joitain pieniä täytesanoja kuten ”mm”, ”joo”, ”niinku”, ”aivan” jne. Ruusuvuori (2010, 425) suosittelee myös litteroimaan haastattelijoiden kysymykset, jotta voi nähdä kysymyksenasettelun vaikutuksen haastateltavien vastauksiin.

Koska tutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia, aineiston suuruudella ei ole tutkimuksen onnistumisen kannalta merkitystä. Eskolaan ja Suorantaan (1998) viitaten Hirsjärvi ym. (2009, 182) mainitsevat saturaation olevan yksi tapa todeta aineiston riittävyys. Saturaatiossa tutkija on haastatellut niin monta henkilöä, että samat asiat alkavat kertaautua haastatteluissa. Teoriaa on kuitenkin kyseenalaistettu esimerkiksi siksi, ettei kvalitatiivisen tutkimuksen mukaan kahta samanlaista tapausta ole eikä tutkija voi edes tietää, milloin uudet näkökulmat lakkaavat tulemast. (Hirsjärvi ym. 2009, 181–182.) Saturaatiota ei haettu erikseen aineiston suhteen, mutta jo viidessä haastattelussa jotkin asiat alkoivat toistua.

Aineiston analysoinnilla pyritään tiivistämään aineistoa ja tuomaan esille sen keskeiset seikat josta saadaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 1998, 138). Aineiston analyysitapoja on monia, mutta aineiston keruumenetelmän myötä päädyimme teemoitteluun, joka onkin teemahaastatteluaineiston paljon käytetty analysointimenetelmä (Eskola & Vastamäki 2010, 43). Toinen vartenotettava analyysimenetelmä olisi ollut teoriaohjaava sisällönanalyysi, jossa teoreettiset käsitteet tuodaan ilmiöstä jo tiedettynä tietona ja ilmaukset jaetaan ylä- ja alaluokkiin, joista sitten etsitään yhdistäviä tekijöitä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117–118). Koimme teemoittelun ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin olevan samankaltaisia, mutta teemoittelun olevan parempi aineistollemme teemoihin jakamisen kautta.

Noudatimme analysoinnissa Jari Eskolan (2010, 189–199) kirjoittamassa artikkelissa kuvattua teemoittelua (KUVIO 3). Aloitimme analysoinnin lukemalla aineistoa huolellisesti ja merkitsemällä värein eri teemoihin tulleet vastaukset. Teemat olivat opinäytetyön teorian mukaisesti nuoret aikuiset, hyvinvointi, osallisuus sekä marginalisaatio ja syrjäytyminen. Teimme vastauksista muistiinpanoja, tulkintoja ja kytkentöjä teoriaan, sekä etsimme mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi. Aloimme työstää tulkittua aineistoa kunkin teeman vastauksista käsin, mielenkiintoisimmasta alkaen. Analyysia lähdimme rakentamaan teema kerrallaan. Eskola ja Suoranta (1998, 176) kertovat teemoittelun uhkana olevan analysoinnin jäämisen vain kokoelmaksi sitaatteja sekä vaativan vuorovaikutusta teorian kautta. Haastattelun teemat nousivat teoriasta, ja teoria linkittyi hyvin tuloksiin. Vuorovaikutuksen saaminen teorian kanssa oli näin ollen mahdollista ja sujuvaa.

KUVIO 4. Analysoinnin vaiheet

7.2.3 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu kokonaisvaltaisen tiedon hankinta ja tieto hankitaan usein haastatteluiden kautta. Tällöin on tärkeää muistaa tutkimuksen eettisyys. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125.) Eettisyys on ollut tärkeänä elementtinä opinnäytetyötä tehdessä ja koska olemme keränneet aineiston haastatteleamalla nuoria, niin ihmisarvon kunnioitus on tuonut tärkeän osan eettisyyteen. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 131) kirjoittavat, että tutkimusta tehdessä on tärkeää kertoa tutkittavalle mahdollisimman paljon tutkimuksesta, sen tavoitteista ja menetelmistä ymmärrettävällä tavalla. Lisäksi tarvitaan vapaaehtoinen suostumus, ja mahdollisuus kieltäytymiseen. Haastateltavien on siis tärkeä tietää mitä tutkimuksessa tehdään ja selvitetään ja mihin se vaikuttaa. Haastatteluihin suostuessaan heille on alustavasti kerrottu tutkimuksen aiheesta ja haastattelutilanteen alussa tiivistimme myös tutkimuksen tavoitteet. Lisäksi kerroimme nauhoittamisesta ja kysyimme siihen luvan. Etenimme haastattelutilanteissa nuorten ehdoilla.

Haastateltavat ovat vapaaehtoisia, ja heillä on mahdollisuus kieltäytyä missä vaiheessa tahansa. Varmuuden vuoksi pyysimme heitä kuitenkin täyttämään haastatte-

lusuostumuksen (Liite 2), jolla turvataan molempien osapuolien oikeuksia. Suostumuksessa haastateltava lupaa, että saamme käyttää haastattelua aineistona, ja me tutkijoina lupaamme olla näyttämättä aineistoa muille ja tuhota sen asianmukaisesti opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Lisäksi lupaamme noudattaa vaitiolovelvollisuutta. Haastattelusuostumuksista yksi versio jäi haastateltavalle, ja yksi meille. Suostumukset tuhotaan myös. Emme paljasta haastateltavien nimiä, emmekä ikää. Ikä tulee ilmi vain ilmoitettaessa haastateltavien olevan 20–23 -vuotiaita. Tämä haastattelusuostumus osoittaa myös vastuuntuntoa, mitä tutkijalta vaaditaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131).

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys kietoutuvat toisiinsa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 132) kertovat uskottavuuden tulevan hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. Tuomi ja Sarajärvi lainaavat kirjassaan Suomen Akatemian tutkimuseettisistä ohjeita (2008), joissa painotetaan, että tutkijan tulee mm. noudattaa rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta sekä käyttää oikeita menetelmiä eri vaiheissa ja ottaa huomioon muiden saavutukset. Käytännön mukaista on myös tutkimuksen oikeaoppinen suunnittelu ja raportointi.

Opinnäytetyössä on kuvattu opinnäytetyön kulkua ja eri vaiheita tarkasti, ja tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Lisäksi opinnäytetyön sisäinen johdonmukaisuus on tärkeä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140) ja tähän on pyritty koko opinnäytetyön prosessin läpi. Aiemmin kirjoitettuun on aina palattu ja muutettu tarpeen vaatiessa. Lisäksi tutkijoina sekä sosiaalialana ammattilaisina varjellemme haastateltavien yksityisyyttä noudattamalla salassapitosäännöksiä, joka määrittellään muun muassa asiakaslaissa (L22.9.2000/812). Emme ole kirjanneet haastateltavien nimiä ylös, emmekä puhuneet heistä ulkopuolisille. Aihe on saattanut olla joillekin arka, ja täten on tärkeää noudattaa salassapitoa. Aineistosta otetuissa sitaateissa ei ole mainittu henkilöiden sukupuolta tai ikää, jotta yhteistyötaho ei tunnista puhujaa. Koska haastateltavia oli vain viisi, henkilöllisyys voi olla helpommin pääteltävissä. Mietimme siis tarkkaan, voiko sitaateista tunnistaa henkilön.

Haastattelussa halusimme ottaa selvää haastateltavien näkemyksestä koskien nuorten tilanteita ja näin annoimme vastaajille asiantuntija-aseman. He ovat asiakkuutensa loppuvaiheessa tai päättäneen sen kokonaan, joten uskomme tilanteen lisäävän luotettavuutta sillä haastateltavat voivat tutkia tilannetta menneisyytenä. He ovat päässeet tilanteen yli ja luultavasti kasvaneet myös henkisesti.

Haastattelujen onnistumiseksi varasimme haastatteluihin tarpeeksi aikaa ja teimme listan käsiteltävistä aihealueista sekä apukysymyksistä aloittaen kevyemmistä kysymyksistä. Haastattelutilannetta pyrimme helpottamaan kertomalla vastaajille selkeästi millaista tutkimusta olemme tekemässä. Aito kiinnostuksemme vastaajaa kohtaan sekä avoimen tunnelman luominen haastattelutilanteeseen oli mielestämme erityisen merkityksellistä keskustelun laadun kannalta. Haastattelut tehtiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön tiloissa (yhtä lukuun ottamatta, joka tehtiin taidetyöpajalla). Haastattelupaikka on saattanut vaikuttaa haastateltaviin Hirsjärvi ym. 2009, 232). Tilat eivät ole tutut, mutta toisaalta haastateltavat olivat rohkeita ja sosiaalisia ja näin ollen tilojen vaikutus ei ainakaan näkynyt päällepäin. Lisäksi pyrimme poistamaan mahdolliset häiriötekijät: ohjasimme haastateltavan istumaan selkä huoneessa olevaa lasiseinää päin ja poistamalla ylimääräiset esineet pöydältä.

Tilojen lisäksi haastateltavien vastauksiin on saattanut vaikuttaa se, että olimme molemmat haastattelemassa heitä. Tilanne on saattanut olla pelottava, mutta yritimme keventää haastatteluita keittämällä kahvit ja juttelemalla myös niitä näitä. Yksi vastauksiin vaikuttava tekijä saattaa olla myös haastateltavien ja haastattelijoiden välinen pieni ikäero. Kuuluimme kaikki samaan ikäryhmään, tämä voi joidenkin tilanteessa olla helpottava tekijä, mutta myös luoda painetta sen takia koska me haastattelijat olemme jo korkeakoulussa ja haastateltavilla tilanne oli erilainen. Emme myöskään tunteneet haastateltavia entuudestaan.

8 TULOKSET

8.1 Nuorten aikuisten käsityksiä marginalisaatiosta ja syrjäytymisestä

20–23-vuotiaat haastateltavat kuvasivat elämänvaihettaan sanalla välivaihe. Välivaiheella he tarkoittivat tilannetta, jossa kouluttautuminen ja työhön siirtyminen ovat vielä kesken. Välivaihe kuvasi erityisesti heidän tilannettaan verrattuna ikätovereihin, jotka olivat siirtyneet jo työelämään. Kysyttäessä, voisiko elämänvaihetta kuvailla marginaalissa olemisena, kaikki haastateltavat totesivat marginalisaatio -sanan olevan hankala ja vieras. Kukaan haastateltavista ei ollut kuullut sanaa aiemmin, mutta he näkivät siinä potentiaalia. Marginalisaatio nähtiin positiivisempana ja vähemmän leimaavana kuin syrjäytyminen. Syrjäytymiseen liitetään heidän mielestään virheellinen käsitys yksilön ”tyhmyydestä”, ajattelukyvyn ja mielipiteiden puutteesta. Kukaan haastateltavista ei osannut sanoa kuuluvansa johonkin marginaaliseen ryhmään.

Kolme viidestä haastateltavasta koki olleensa syrjäytyneitä jossain vaiheessa elämänsä. Vaihe oli kuitenkin eräänlainen aallonpohja, josta on päästy yli. Syrjäytymiseen voi heidän mielestään johtaa peruskoulun jälkeisen koulutuksen keskeytyminen, mutta syrjäytymistä ei nähdä automaattisena, vaikka työ- tai opiskelupaikkaa ei olisikaan. Syrjäytymisen nähtiin olevan masennuksen kaltainen tila, joskaan mielen-terveys- ja päihdeongelmat eivät aina liittyneet syrjäytymiseen.

”Se on vähän jännä, että se nykysin liitetään että jos on syrjäytynyt just se niin siinä on ne tasan kaks vaihtoehtoo. Se on mielenterveysongelmainen ja päihdeongelmainen, että... Se ei kuulu siihen.”

Syrjäytymisen taustalla ajateltiin kuitenkin mahdollisesti olevan vakavampia ongelmia. Syrjäytynyt kokee, ettei senhetkisessä elämässä ole mitään kiinnostavaa tai motivoivaa, eikä elämä ole muutoinkaan hallinnassa. Yksinäisyys sekä tuen ja turvan puute voivat myös näytellä suurta roolia. Neljä viidestä näki syrjäytymisen taustalla yhteiskunnan luoman paineen, joka vaatii nopeaa kouluttautumista ja etenemistä elämänpolulla. Kolme haastateltavaa toi myös ilmi, että 16 vuoden ikä jolloin peruskoulu päätetään, on hankala sekä ohjaus siinä vaiheessa puutteellista.

”Onhan 16 vielä kauheen nuori. En mä ainakaan tienny silloin yhtään minne mä meen.”

Kolme viidestä haastateltavasta näki edellisen kaltaisen syrjäytymisen lisäksi syrjäytymistä, jota leimaa ihmissuhteiden puute.

”- - voi siis jotkut olla, käydä silleen ihan jossain koulussa tai töissä tai ihan missä vaan mutta joilla ei oo mitään kavereita tai muuta elämää sitte niinku vapaa-ajalla. Tai sillai. Ja jotkut voi olla ihan syrjäytyneitä kaikesta tollasesta, opiskelusta sun muusta, ylipäättään.”

Heidän näkemyksensä mukaan nuori voi käydä koulussa tai töissä, mutta olla silti yksinäinen ja vailla ystäviä. Nuori voi olla esimerkiksi koulukiusattu tai kokea muutoin ulkopuolisuutta ”valtaväestöstä”. Erään haastateltavan mielestä nykypäivän nuoriin kohdistuukin runsaasti erilaisia ulkonäkö- ja statuspaineita.

Haastateltavat esittivät yksinkertaisia ehdotuksia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi. Suurin osa liittyi peruskouluikään, jonne kaivattaisiin enemmän elämään valmentavaa otetta sekä mahdollisuutta tutustua paremmin jatkokoulutusvaihtoehtoihin. Kaikkien haastateltavien vastauksista kumpusi toive kokonaisvaltaisemmasta ja yksilöllisemmästä ohjauksesta koulutussuuntiin tutustumisessa sekä palveluiden viidakossa.

”Niin koska ei kaikki tiedä läheskään kaikkia oikeuksiaan tai mahdollisuuksiaan tai... Kyllä se on ihan hyvä niin kun auttaa vähän tossa palveluviidakossa.”

Kahden haastateltavan mielestä peruskoulun aineissa voisi olla enemmän valinnaisuutta, joka saattaisi helpottaa myös peruskoulun jälkeisissä valinnoissa. Kaksi haastateltavaa koki harrastukset ja harrastusmahdollisuudet etenkin haja-asutusalueilla kehitettäväksi asioiksi syrjäytymisen ehkäisyn saralla. Heidän mielestään hinta ja paikallinen sijainti saattavat vaikuttaa negatiivisesti osallistumismahdollisuuteen sekä aktiivisuuteen. Muutama haastateltava sanoi, että päivärytmin luominen ja ylipäättään aktiivisena pysyminen on omasta itsestään kiinni. Yksi haastateltavista toi myös esille, että on tärkeä tavoitella omia unelmia ja oppia tuntemaan itseään paremmin.

Nuorten aikuisten palveluista etsivä työ ja taidetyöpaja saivat erityisen paljon kiitosta.

”- - mutta katsotaan sitten niiden etsivien kanssa, että niillä on yleensä ollu kauheen hyviä ideoita.”

Toisaalta ne ovatkin miltei ainoat tarjolla olevat palvelut. Neljän haastateltavan mielestä työpaja- ja harrastustoiminnan kaltaista miettimisaikaa lisääviä vaihtoehtoja tulisi tarjota enemmän heti peruskoulun jälkeen esimerkiksi niille, joille lukio- tai ammattikoulutukseen siirtyminen eivät sovi. Ongelmana nähtiin toisaalta se, että välivuosi tiputtaa nuoren koulutuspolulta, aiheuttaen hankaluuksia opintoihin takaisin pääsemisessä. Peruskoulun päättäneet saavat nimittäin enemmän pisteitä yhteishakuun, asettaen välivuoden pitäneet haussa huonompaan asemaan.

”Koska se on tosi hankalaa, justiin ku sä pääset peruskoulusta ja siitä on tavallaan yks ja paras mahdollisuus päästä siihen kelkkaan, mutta jos sä putoot siitä sen jälkeen, niin sit on tosi hankala päästä takasin vaikka sille alalle mille oikeesti haluaisit - -.”

Vuodenvaihteen jälkeen voimaan tuleva lakimuutos nuorten yhteiskuntatakuusta herätti haastateltavissa positiivisia ajatuksia. Neljä viidestä totesi yhteiskuntatakuun olevan hyvä asia, mutta toisaalta jokainen haastateltava pohti sen olevan haastava toteutettava jo valmiiksi tiukassa olevien opiskelu- ja työpaikkojen takia.

8.2 Elämänvaihe ja osallisuus nuorten aikuisten kokemana

Kolme haastateltavaa oli samaa mieltä Martikaisen (2009, 9-10) kanssa siitä, että termi nuori aikuinen, kuvaa heidän elämänvaihettaan kaikista osuvimmin. Haastateltavien määritelmät aikuisuudesta olivat hyvin samanlaisia. Aikuisuus nähtiin muun muassa kokemusten kautta saavutettavana tilana, johon liittyy tiettyjä tunnuspiirteitä. Aikuisuuden merkittävimmäksi tunnuspiirteeksi, joka nousi esille kaikista haastateluista, oli kyky ottaa vastuu vähintään itsestä sekä myös toisista. Oman talouden hallinta, rajojen asettaminen ja päätösten tekeminen määrittivät myös monien mielestä aikuisuutta. Kahden haastateltavan mielestä aikuisella tulisi olla hyvä itsetuntemus sekä tietous siitä, mitä tahtoo. Toisaalta kolmesta haastateltavasta tuntui,

ettei aikuisella ole lupaa erehtyä eikä liioin ketään keltä kysyä neuvoa. Vaikka neljä viidestä haastateltavasta koki täyttävänsä osan edellä mainituista kriteereistä, eivät he silti kokeneet olevansa täysin aikuisia.

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nuoreen aikuiseen kohdistuu monenlaisia odotuksia. Vaikka elämänkulku perinteisine siirtymävaiheineen on kyseenalaistettu (Komonen 2001, 31), tulivat ne edelleen esiin haastatteluissa. Haastateltavien näkökulmasta yhteiskunta odottaa nopeaa siirtymistä opiskeluun ja sen kautta työelämään. Heidän mielestään yhteiskunnassa siirtymien onnistuminen tekee yksilöstä ”normaalin”.

”Onhan se silleen nykyaikana vaatimus tavallaan että jokskuks ees lukee tai ees saa jonkun ammatin ennen kun luetaan yhteiskunnassa tavallaan normaaliksi ihmiseks.”

Omista odotuksista kysyttäessä kävi ilmi, että odotukset ovat pitkälti samoja kuin yhteiskunnallakin, mutta odotusten toteutumisella ei ole kiire. Omiin odotuksiin kuuluu opintojen ja työn lisäksi oman asunnon sekä elämänkumppanin saaminen. Kaikilla ei tosin ollut mitään odotuksia itselleen. Haastatteluissa nousi vahvasti ilmi ”tietty paine”, joka kumpuaa hiljaisena tietona yhteiskunnan odotuksista. Muutama haastateltava totesikin, että opiskelu ja työelämään siirtyminen voivat sujua vaivatta, jos yksilöltä löytyy motivaatiota sekä voimaa ja jotkut taas tarvitsevat heidän mukaansa enemmän ohjausta ja ”tsemppausta”. Yhden haastateltavan mielestä ihmisen elämä ja mielenterveys on oltava kunnossa, jotta etappeja on ylipäänsä mahdollista saavuttaa. Haastateltavista kaksi pohti sitä, etteivät kaikki kenties halua noudattaa samaa kaavaa, vaan jotkut haluavat kulkea omaa polkuaan.

Nuorta aikuista kohtaavat monet haasteet. Haastateltavat nostivat esille osittain samoja haasteita kuin Martikainen (2009, 9), muun muassa muuton pois kotoa, omasta taloudesta huolehtimisen sekä välien pitämisen vanhempiin. Myös tukiverkoston luominen ja ylläpitäminen nähtiin haasteeksi. Näiden haasteiden lisäksi yhteiskunnassa toimimista voivat heidän mielestään hankaloittaa jotkin yhteiskunnan asettamat rajoitteet. Konkreettisena esimerkkinä sairausloma, joka estää pääsyn nuorten

taidetyöpajan toimintaan (L 30.12.2002/1290; Nuorten taidetyöpaja) sekä ylipäättään liian vähäinen tiedottaminen erilaisista palveluista sekä mahdollisuuksista.

Osallisuus tuli haastatteluissa esille pieninä aktiivisuuden merkkeinä. Koulussa tai työssä käymättömälle nuorelle aktiivisuus voi tarkoittaa heräämistä ennen kello 12 sekä oman päivärytmin luomista erilaisista päiväaskareista ja toiminnoista. Sosiaaliset kontaktit ja niiden ylläpitäminen nähtiin myös eräänlaisena merkinä osallisuudesta. Kiilakoskeen (2007, 16) verrattuna haastateltavat korostivat enemmän osallisuutta ihmissuhteissa ja aktiivisuuden näyttämistä sitä kautta. Mielekäs tekeminen, kuten harrastukset kannustavat ja motivoivat osallistumaan enemmän. Haastateltavilta itseltään löytyi monipuolisesti liikunta- ja musiikkiharrastuksia. Myös työharjoittelut koettiin mielekkäiksi, vaikka niistä uskottiin harvoin avautuvan suora väylä työelämään. Työn hakeminen oli heidän mielestään aktiivisuudenosoitus.

”Siis voi olla aktiivinen ja niitäkin on jotka hakee koko ajan töitä mutta ne ei vaan saa - -.”

Nämä osallisuuden merkit ovat samassa linjassa Grönlundin ja Pessin (2008, 127) kanssa, sillä he sanovat vapaaehtoistoiminnan olevan väylä poliittista vaikuttamista kohti. Samoin harrastusten kautta voi kiinnostua enemmän vaikuttamaan muihinkin asioihin.

Keskustelimme haastateltavien kanssa oman elämän herruudesta. Tällä hetkellä kaikki kokivat olevansa oman elämänsä herroja. Keskustelussa tuli kuitenkin ilmi, ettei heillä aina ole elämässään ollut siitä kokemusta. Tunne on saattanut kärsiä, kun on joutunut tekemään valintoja yhteiskunnan paineen alla. Tämä ajatus on lähellä osallisuuden haastetta ajatusmaailmasta, että isot päätökset tehdään jossain muualla ja ne eivät kosketa minua (Kiilakoski 2007, 11–12). Eräs haastateltava totesi kuitenkin, että vaikka nuoret aikuiset kaipaavat välillä ohjausta ja neuvontaa, ei se vähennä heidän päätäntävaltaa heidän omissa asioissaan.

8.3 Hyvinvointi nuorten aikuisten näkökulmasta

Ihmissuhteet, terveys, materiaaalinen hyvinvointi, perustarpeet sekä onnellisuus olivat haastatteluissa esiin nousseita hyvinvoinnin osa-alueita. Samat osa-alueet Vaarama, Moisio ja Karvonen (2010, 11–14) listaavat vaikuttavan hyvinvointiin. Ihmissuhteiden tärkeys tuli vahvasti ilmi ja toistui läpi haastatteluiden. Haastateltavilta kysyttäessä, mitä hyvinvointiin kuuluu, ihmissuhteet tulivat kaikilla aina ensimmäisenä.

”Ei kukaan selviä yksin.”

oli yhden haastateltavan perustelu niiden tärkeydelle. Verkostot nähtiin yksilölle erityisen tarpeellisenä voimavarana ja omien vanhempienkin merkitys nousi esille. Ihmissuhteiden tärkeys korostuu myös Allardtin (1976, 43–44) määrittelemässä hyvinvoinnissa yhteisyyssuhteiden (loving) kautta. Haastateltavat kaipasivat keskusteluapua ystäviltä, vanhemmilta, kumppanilta sekä myös ammattilaisilta. Terveiden merkitys hyvinvoinnin kannalta ei korostunut, vaan kävi ilmi muiden asioiden kautta. Liikunta ja ulkoilu koettiin tärkeiksi hyvinvoinnin kannalta. Myös mielenterveyteen liittyvät asiat nousivat esiin muutamista vastauksista ja henkistä hyvinvointia pidettiin tärkeänä.

Haastatellut eivät korostaneet rahan merkitystä hyvinvoinnista keskustellessa, vaan osa sanoi suoraan, ettei raha takaa hyvinvointia. Erityisesti kolmesta haastattelusta nousi sama mielipide Hirvosen ja Mangelojan (2006, 83–86) sekä Vaaraman ym. (2010, 12–13) kanssa siitä, että raha tuo hyvinvointia tiettyyn pisteeseen asti, jonka jälkeen sen merkitys pienenee.

”Eikä se välttämättä oo aina se että ois hyvä työpaikka tai paljon rahaa tai sillai, mutta, mun mielestä ne muut asiat on vähän tärkeempiä.”

Raha nähtiin kuitenkin jossain määrin edellytyksenä perustarpeille, jotka haastateltavat kokivat merkityksellisiksi hyvinvoinnin kannalta. Perustarpeisiin he lukivat muun muassa ruoan, oman asunnon, turvallisuuden tunteen sekä arkirutiinit. Jälleen Al-

lardin (1976, 39–41) määrittelemä elintaso (having) tulee näiden tarpeiden kautta esille.

Kysyttäessä onnellisuudesta, tuli esille monia asioita työn ja koulutuksen ulkopuolelta. Ihmissuhteet nousivat jälleen tärkeiksi ja niiden lisäksi mainittiin aktiviteetit, kuten harrastukset ja se, että pääsee toteuttamaan itseään. Vaatimattomat, itseensä luottavat ja tasapainoiset ihmiset olivat kahden haastateltavan mielestä kaikista onnellisimpia. Kysyttäessä eräältä haastateltavista, mikä hänet tekee nyt onnelliseksi, vastauksesta

”no nyt on vaan asiat menny niin hyvin.”

ilmenee selkeästi yleisten asioiden sujuvuuden merkitys onnellisuuteen. Yksilöllisiä hyvinvoinnin ja onnellisuuden kokemuksia olivat myös luja tahto, uudet kokemukset, onnistumisen kokemukset, itsekuri sekä positiivisuus. Haastateltavien erilaisen onnellisuuden määrittely vahvistaa Hirvosen ja Mangelojan (2006, 19–20, 50–53) mielipidettä, että jokainen määrittelee onnellisuuden itse ja että se on kiinni ajattelutavasta. Haastateltavien vastauksista kuitenkin ilmenee selkeästi Hirvosen ja Mangelojan (2006, 23–25) luettelemia positiivisia ja negatiivisia asioita, jotka vaikuttavat onnellisuuteen.

9 VASTINE SYRJÄYTYMISKESKUSTELULLE?

9.1 Lisää ohjausta peruskoulun päättövaiheeseen

Haastateltava mainitsivat peruskoulun päättämiseen liittyvän painetta siirtyä jatko-opintoihin ammattikouluun tai lukioon. Haastateltavat antoivat ymmärtää, ettei muita vaihtoehtoja ole tarjottu tai suositeltu hyvinä vaihtoehtoina. Opinto-ohjaajien tulisi muistaa ehdottaa nuorille muita vaihtoehtoja, kuten työpajatoimintaa tai kymppi-luokkaa, sillä jotkut nuoret tarvitsevat enemmän miettimisaikaa sekä ohjausta oman polkunsä löytämiseen. Näyttäisi siltä, ettei peruskoulussa annettu työelämään tutus-

tuminen ole riittävää. Ammattikoulun ja lukion rinnalle tulisi rakentaa tasavertainen vaihtoehto, jonka tarkoituksena olisi antaa nuorelle lisää aikaa tulevaisuuden suunnitteluun. Nyky-yhteiskunnassa lukion jälkeistä välivuotta ei pidetä paheksuttavana, mutta peruskoulun jälkeen välivuoden pitäminen katsotaan käytännössä yhteiskunnasta syrjäytymiseksi. Edellä kuvaamamme kaltainen kolmas jatkokoulutusvaihtoehto tekisi välivuodesta hyödyllisen ja täten hyväksyttävämmän. Peruskoulun jälkeen välivuoden pitäneet tai koulutuksen keskeyttäneet ovat toissijaisessa asemassa koulutukseen hakemisen kannalta, sillä peruskoulunsa juuri päättäneet saavat enemmän pisteitä yhteishakuun.

”Ja sitten siinä on just se, että jos sä haluat vaihtaa alaa vaikka ens vuonna sillai, niin sä et tiedä mitä sä voit tehdä siinä välissä että sä saat uudet pisteet siihen hakuun. Tai sitten että sä pärjäisit niille, jotka tulee suoraan peruskoulusta siinä haussa. Niistäkään ei oo esimerkiksi just infottu että pääsis jonnekin työkkäriin pajalle tai jonnekin mistä sais jotain pisteitä siihen niin.”

Tämä asia on mielestämme ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että koulutus nähdään ratkaisuna syrjäytymiselle. Välivuoden pitäneiden tulisi mielestämme ehdottomasti päästä jatko-opintoihin mahdollisimman nopeasti. Ajatusta on hieman jo käsitelty opetus- ja kulttuuriministeriössä, jossa valmistellaan uudistusta, jonka seurauksena ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat nuoret olisivat samalla viivalla peruskoulunsa juuri päättäneiden kanssa. Seuraavaksi eniten pisteitä saisivat esimerkiksi kymppiluokan tai työpajan käyneet. Toisaalta uudistus poistaisi niin sanotun joustavan haun, jolla on tähän asti otettu hakijoita jonon ohi esimerkiksi terveydellisistä syistä, oppimisvaikeuksien tai sosiaalisten ongelmien takia. (Huovinen 2012, 8.) Ilman tutkintoa olevien asettaminen yhteishaussa samalle viivalle peruskoulun päättäneiden kanssa on jo edistysaskel, mutta millä perusteella esimerkiksi kymppiluokan käyneet eivät sinne asti yltä? Eikö näiden nuorten olisi erityisen tärkeä päästä eteenpäin, kun he ovat jo vuoden tai pidempään pohtineet alavalintaa?

9.2 Syrjäytyminen vain aallonpohja?

Lähtiessämme tekemään opinnäytetyötä, ajattelimme, ettei syrjäytyneitä nuoria ole niin paljon eikä se ole niin syvää, kuin media antaa ymmärtää. Haastattelun tuloksista tuli kuitenkin ilmi, että syrjäytymistä on oikeasti olemassa. Se on pahimmillaan sängyssä makaamista kotoa poistumatta. Eräs haastateltava kuvaili seuraavasti:

”no en mä kokenu mitään muuta ku tylsyyttä.”

Syrjäytyminen nähtiin kuitenkin lyhyenä vaiheena, aallonpohjana, josta pääsi tuen ja ohjauksen avuin pois. Useilla haastateltavista asiakkuus etsivässä työssä oli nyt jo päättynyt, mutta he olivat edelleen peruskoulupohjalla eivätkä olleet vielä saaneet koulupaikkaa. Syrjäytyminen nähtiin nyt menneisyytenä, vaikka yhteiskunnan näkökulmasta he voisivat edelleen olla syrjäytyneitä.

Yhteiskunta on erityisen huolestunut koulutuksesta ja työstä syrjäytyneistä, mutta haastateltavien voitiin tulkita olleen huolestuneempia sosiaalisista suhteista syrjäytyneistä. Luultavasti sen takia he eivät kokeneet omaa tämänhetkistä tilannettaan vakavaksi, koska heidän sosiaaliset suhteensa olivat kunnossa. Haastatteluissa nousi ilmi koulukiusaamisen merkitys syrjäytymisestä puhuttaessa. Koulukiusaamista on ollut aina, ja siihen on yritetty puuttua moninaisin keinoin toistaiseksi löytämättä kattavaa ratkaisua. Jyväskylässä toimiva kouluhyvinvoinnin hanke pyrkii vähentämään ja ennaltaehkäisemään koulukiusaamista, sekä luomaan hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä vaakamallin avulla (Hamarus & Ukskoski-Ahonen 2011). Voisiko esimerkiksi koulujen ja luokkakokojen pienentäminen auttaa kiusaamiseen puuttumisessa ja lisätä osaltaan myös yhteisöllisyyttä sekä osallisuutta?

Osallisuudesta puhuttaessa mieleen nousee usein kansalaisaktiivisuus, järjestäytyneisyys ja vaikuttaminen. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että enemmän voisikin korostaa pieniä osallisuuden tekoja, jonka myös Kiilakoski (2006, 16) lyhyesti mainitsi osallisuutena ihmissuhteissa. Haastateltaville osallisuus oli kavereiden tapaamista ja harrastamista. Osallisuudesta puhuttaessa saatetaan myös unohtaa, että se voi mer-

kitä ihmisille eri asioita, esimerkiksi oman arjen rytmittäminen on jo joillekin merkki aktiivisuudesta. Tarvitseeko osallisuuteen aina liittyä vaikuttaminen, ja voiko oman elämän aktiivinen toimijuus olla osallisuutta? Jos nuoren elämä ei ole järjestyksessä, mielestämme silloin osallisuuden tulee lähteä sen miettimisestä ja järjestämisestä, eikä asioihin vaikuttamisesta.

Aineistosta voisi päätellä, että nuoret aikuiset tarvitsevat elämäänsä sisältöä, jotta elämä tuntuisi merkitykselliseltä.

”Jonkinlainen, mun mielestä mulla se oli itellä ainakin jonkinlainen päivärytmi. Järjestettäs jotain toimintaa niin että saa että, heti ku siihen pääsee silleen että on joku syy herätä niin kyllä sillen on heti paljon pirteempi, jotenki jaksaa tehdä jotain vähän enemmänki kun on käynyt jos-sain. Ja jotenki se tuntuu paljon merkittävämmältä, jos sä oot tehnyt jotain päivän aikaan. Koska se tuntuu tosi tyhjältä jos sä heräät kuuden aikaan illalla etkä oo tehnyt niinku yhtään mitään.”

Joillekin merkityksellisyyden tunne voi tulla oman päivärytmin ja rutiinien toteuttamisesta ja toisille työnteosta. Vallitsevan elämänvaiheen kannalta koulutus ja työ nähtiin sopivana sisällöntuojana. Kouluttautuminen tosin nähtiin osittain vain väli-teenä työelämään pääsulle, eikä itse tarkoituksena. Kulttuurimme kuitenkin määrittää aika pitkälti sen, että ensin on kouluttauduttava ennen kuin kelpaa työmarkkinoille.

Opinnäytetyön kirjallisuutta tutkiessamme huomasimme, miten hyvä sana marginalisaatio on. Marginalisaatiolla pystytään kuvailemaan tilannetta, johon liittyy myös positiivisia asioita. Sanaa käyttävät enemmän ammattilaiset, mutta mielestämme sen voisi tuoda arkikieleen. Vaikka nuoret eivät tunteneet marginalisaatio -sanaa tai liiemmin liittäneet itseensä mihinkään marginaaliseen ryhmään, heidän käyttämänsä välivaihe -nimityksen voisi tulkita olevan synonyymi marginalisaatiolle. Kysyttäessä, miten näet elämänvaiheesi, yksi haastateltavista vastasi:

”no tota semmosessa välivaiheessa tai... -- Sit monet kuitenkin mun ikä-sistä kavereista ne on kuitenkin jo töissä ja saattaa olla jopa ihan vakituisena”.

Haastateltava siis koki olevansa jossain eri ryhmässä kavereihinsa verrattuna. Se, etteivät nuoret kuitenkaan suoraan sanoneet kuuluvansa mihinkään tiettyihin marginaalisiin ryhmiin, oli toisaalta positiivista. Haastateltavien vastauksista kumpusi ajatus siitä, että he pitivät itseään ”tavallisina”. Sulkunen (1998, 71) on kirjoittanut myönteisestä itsemäärittelystä, jonka mukaan ihmisillä on tapana kehittää omia erottelujärjestelmiä niin, että he näkevät itsensä myönteisessä valossa huolimatta siitä, ovatko he hallitsevassa vai alistetussa asemassa. Meidän opinnäytetyössämme myönteisen itsemäärittelyn voisi tulkita siten, etteivät haastateltavat mielellään sanoneet olevansa syrjäytyneitä. Vaikka Sulkunen (mt. 72) sanoo identiteetin muodostuvan yhteisön tuottaman erottelujen järjestelmän (”me” – ”ne”) myötä, eivät haastateltavat kuitenkaan määritelleet itseään minkään tietyn yhteisön tai ryhmän kautta.

Syrjäytymisen ehkäisystä ja palveluista puhuttaessa huomiota herätti se, ettei nuorille aikuisille juuri ole neuvontapalveluita. Etsivä työ ja taidetyöpaja olivat ainoita jotka nousivat haastatteluissa esille. Toki haastateltavat kävivät myös sosiaaliasemalla ja Te-toimistossa, mutta niissä ei tarjota kokonaisvaltaista ohjausta. Lisäksi haastateltavat nostivat esille varsinkin sosiaaliasemalta tarttuvan leiman. Etsivää työtä tai taidetyöpajaa ei koettu leimaavaksi, koska niiden asiakaskunta oli heterogeeninen eli asiakkaana oli monentaustaisia ihmisiä. Nuorille aikuisille kaivattaisiin matalankynnyksen tukipalvelua, jota ei ole suunnattu tietylle kohderyhmälle. Eräs haastateltava sanoi:

”jos ei oo sitä tukiverkostoo tavallaan siellä nuorena saanu, niin sitten tavallaan ku alkaa tulla siihen aikuisikään niin sitte on tavallaan niinku tyhjän päällä”.

Niin kuin nuorilla nuorisotyöntekijät, tarvitsevat aikuisetkin jonkun jolle puhua. Kaikilla ei ole vanhempia, isovanhempia tai edes läheisiä ystäviä joilta saada keskusteluapua.

Nuorten yhteiskuntatakuu on tällä hetkellä isoin toimenpide nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Haastateltavien mielestä yhteiskuntatakuu kuulosti hyvältä, mutta heidänkin mielestään sen tavoitteen toteutuminen vaatii melko suurta panostusta. Pohdimme, mistä koulutus- ja työpaikkoja yhtäkkiä saadaan, kun niistä on ennestäänkin pulaa. Pasasen (2012, 19) Keskisuomalaiseen kirjoittamasta artikkelista selviää, että yhteiskuntatakuun määrärahoista (60 milj. euroa) reilu neljäsosa on suunnattu ammatillisen koulutuksen lisäämiseen. Määrärahoja on suunnattu myös etsivän työn laajentamiseen, oppisopimuskoulutuksen lisäämiseen, uraohjauksen vahvistamiseen, työelämään siirtymisen tukemiseen ja yrittäjyyden edistämiseen. Meidän mielestämme on hyvä, että koulutusta lisätään sillä niin moni nuori ei pääse haluamaansa koulutukseen. Niin ikään etsivän työn lisääminen on hyödyllistä, kuten opinnäytetyössämme onkin tullut esille. Artikkelissa nostettiin useaan otteeseen esille se, että koulutus on avainsana syrjäytymisen ehkäisyyn. Haluamme kritisoida tätä ajatusta, sillä kouluttautuminen poistaa ongelman hetkeksi, kunnes kouluun päässeet valmistuvat. Koulutuksesta ei ole hyötyä jos töitä ei kuitenkaan ole tarjolla. Yhteiskuntatakuun määrärahoista voisi mielestämme suunnata enemmän konkreettisten työpaikkojen luomiseen.

Yhteiskuntatakuu ei ole tällä hetkellä ainoa syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä toimenpide. Sauli Niinistön perustama alan ammattilaisten työryhmä tähtää samaan tavoitteeseen, painottaen erityisesti arkikeinoja sekä yksilön vastuuta (Kolehmainen 2012, 5). Yhteiskuntatakuu sekä Niinistön työryhmä ovat olleet lähestymistapana jokseenkin patriarkaalisia, vanhakantaisia. Vaikka on hienoa, että syrjäytymiseen yritetään tosissaan löytää ratkaisuja, valitettavasti työryhmissä ei ole ollut yhtään aintakaan nuorta mukana. Nopeasti järjestetyssä toiminnassa on unohdettu ottaa huomioon nuorten omat ehdotukset. Opinnäytetyöstämme käy ilmi, että nuorilla olisi ehdotuksia ja jo pienillä asioilla saataisiin paljon aikaiseksi. Pelkästään nuoren yksilöllisempi ohjaaminen peruskoulun lopussa sekä harrastusmahdollisuuksien ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääminen auttaisivat monen nuoren tilanteessa.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyä pohdittaessa on tärkeä tietää nuorille merkittävät hyvinvoinnin osa-alueet. Ihmissuhteet, terveys, perustarpeet ja monet muut haasta-

teltavien luettelemat hyvinvoinnin tärkeimmät osatekijät eivät tuoneet yllätyksiä. Sen sijaan rahan vähäinen merkitys hyvinvoinnin kannalta, oli huomionarvoinen asia. Nyky-yhteiskunnassa materiaa arvostetaan ja ihmiset tarvitsevat rahaa erilaisten viihdykkeiden ostamiseen. Pohdimme, ovatko haastateltavat kenties kasvaneet kokemuksiensa kautta arvostamaan enemmän muita hyvinvoinnin tekijöitä.

9.3 Opinnäytetyön lopullinen olemus

Aineiston käsittäessä viisi haastattelua, emme voi liioin tehdä yleistyksiä tuloksista. Vaikka monet vastaukset toistuivatkin kaikissa viidessä haastattelussa, toimimme esille myös yksilöiden omiin kokemuksiin pohjautuvia näkemyksiä. Yleistyksiä ei voi tehdä senkään takia, että haastateltavien taustat olivat kirjavat ja ne vaikuttivat paljon heidän näkemyksiinsä. Aineisto on kuitenkin suuntaa antava ja usein toistuvista asioista voidaan kenties jotain jo päätelläkin.

Aloittaessamme ideoimaan opinnäytetyötä, meillä oli omanlaisemme käsitys nuorten syrjäytymisestä. Ajattelimme syrjäytymisen olevan pidempi vaihe koulutuksen ja työn ulkopuolella, jonka aikana nuori voisi kuitenkin olla osallinen esimerkiksi harrastusten tai vapaaehtois- sekä järjestötyön kautta. Yhteiskunnan luokitus syrjäytyneistä pohjaa myös koulutus- ja työtilastoihin ja mediassa syrjäytyminen käsitetään pitkäaikaiseksi, passiiviseksi elämänvaiheeksi. Opinnäytetyötä tehdessämme ja viimeistään haastatteluiden kautta huomasimme haastateltavilla olevan erilainen näkemys syrjäytymisestä kuin meillä, yhteiskunnalla tai medially. Haastateltavat kuvasivat syrjäytymisen olevan lyhytkestoinen tila, jolloin voidaan olla passiivisia. Tilasta oli mahdollista päästä pois ja olla aktiivinen vaikkei koulutukseen tai työhön pääsisikään. Koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevat eivät kuitenkaan näy tilastoissa, ja tilastojen ulkopuolella oleminen tarkoittaa yhteiskunnalle syrjäytymistä.

Opinnäytetyöhön kirjoitettiin ensimmäisenä teoriapohja, josta edettiin vaihe vaiheelta eteenpäin. Haastatteluja tehdessä ja vielä analysoinnin aikana mietimme sitä, vastaako teoria aineiston tarpeisiin ja ovatko ne vuorovaikutuksessa keskenään. Useimmat opinnäytetyöhön valitut aiheet löytyvät selkeästi sekä aineistosta että teoriasta,

mutta joidenkin asioiden sovittaminen yhteen on ollut hankalaa. Aineiston ei tietenkään ole tarkoitus olla täysin samaa mieltä teorian kanssa, mutta mieleemme heräsi ajatus, olemmeko muotoilleet haastattelukysymykset tarpeeksi teoriapohjaisesti. Analysointivaiheessa mietimme, olimmeko kysyneet kaikki mahdolliset kysymykset vai jäikö jokin oleellinen puuttumaan. Lisäksi pohdimme, millainen opinnäytetyöstä olisi tullut, jos teoria olisi kirjoitettu vasta haastatteluiden pohjalta. Teorian kirjoittamisesta aloittaminen oli helppo tapa edetä opinnäytetyössä. Aiheiden ollessa meille mielenkiintoisia, teoria valmistui hyvässä aikataulussa ja opinnäytetyön tekeminen muuttuikin haastavammaksi vasta loppua kohden.

Saimme haastatteluilla riittävät vastaukset tutkimuskysymyksiin, mutta toisaalta haastattelua olisi viedä myös syvemmälle. Emme ole kovinkaan kokeneita haastattelijoita ja opinnäytetyömme aihe sekä termit olivat haastavia. Haastattelukokemus olisi auttanut muotoilemaan ja muodostamaan lisää kysymyksiä, ja näin olisi voinut saada pidempiä vastauksia. Tällä kokemuksella meille tuli välillä tunne, että kysyimme samaa kysymystä uudelleen ja uudelleen. Pohdimme, miten toisenlainen haastattelumenetelmä olisi vaikuttanut vastauksiin. Esimerkiksi ryhmähaastattelussa toisten mielipiteet olisivat saattaneet kirvoittaa keskustelua. Kaksivaiheinen haastattelu taas olisi voinut mahdollistaa tarkentavien lisäkysymysten tekemisen, sillä aineistoa lukiessa tuli mieleen kysymyksiä, joita olisi voinut myös esittää.

Henkilökohtaisesti opinnäytetyö herätti meidät pohtimaan haastateltavien ja itsemme elämäntilanteiden eroavaisuutta. Olemme kaikki samassa ikävaiheessa, mutta elämänvaiheemme poikkeavat paljon toisistaan. Tässä on ehkä juurikin kyse polarisaatiosta (Eräranta & Autio 2008, 8) ja se tulee esimerkin kautta esille. Mietimme, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat yksilön elämäntilanteeseen. Tekijöitä on tietysti monia, ja on selvää, että esimerkiksi epäsuotuisat elämäntilanteet voivat vaikuttaa elämäntilanteeseen. Entä millainen vaikutus elämäntilanteeseen on yksilön temperamentilla ja persoonallisuudenpiirteillä?

Jatkotutkimuksen kannalta olisi hyvä tutkia, miten peruskoulun opinto-ohjausta voisi kehittää yksilöllisempään ja oppilaan vahvuuksia huomioivampaan suuntaan. Lisäksi

olisi mielenkiintoista tutkia ja selvittää, minkälainen kohtalo on esimerkiksi yli 29-vuotiaana työttömäksi jääneellä, jolla ei ole tukiverkostoa omasta takaa. Tavoittaako mitkään palvelut heitä ja olisiko tarpeen kehittää aikuisiässä syrjäytyneelle etsivää työtä vastaavia matalan kynnyksen tukipalveluita.

Vaikka olemme opinnäytetyössä hieman kritisoineet median antamaa kuvaa nuorten syrjäytymisestä, niin olemme kuitenkin nyt samaa mieltä siitä, että asiasta onkin syytä olla huolissaan. Haastattelemamme joukon ulkopuolella on todennäköisesti niitä, jotka sopivat median luomaan kuvaukseen ja kaikkien on hyvä olla tietoisia ongelman olemassaolosta. Kolme viidestä haastateltavastamme, jotka kertoivat olleensa syrjäytyneitä jossain vaiheessa elämäänsä, ovat siinä mielessä onnellisessa tilanteessa, että he ovat aikanaan saaneet tarvitsemansa tuen. Tällä hetkellä pitäisikin olla erityisen huolissaan heistä, joita mikään tuki ei tavoita.

Opinnäytetyömme edetessä keskustelu nuorten syrjäytymisestä ei hiipunut, seurassimme etenkin Keski-suomalaisen kirjoittelua aiheesta. Yhteiskuntatakuu sekä nuorisotyöttömyys olivat erityisen usein otsikoissa. Olemme sitä mieltä, että työmme ajankohtaisuus vain vahvistui. Keskustelu nuorten syrjäytymisestä herätti ajatuksen siitä, että opinnäytetyömme toimii sille ikään kuin vastineena. Meille on tullut tunne, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tarkoitetut toimenpiteet, esimerkiksi nuorten syrjäytymistä pohtiva työryhmä, koostuvat pelkästään aikuisista ammattilaisista. Viimeaikaisissa lehtikirjoituksissa onkin alettu kiinnittämään huomiota siihen, ettei nuorten sanaa ole muistettu kysyä. Tämän kaltaisiin työryhmiin olisi hyvin voinut ottaa nuoria mukaan pohtimaan tilannetta ja sen ratkaisuja. Opinnäytetyömme kysyy mielipidettä ehkä pieneltä, mutta kuulemisen arvoiselta joukolta.

”Mä nyt oon tässä ja tämä on minä.”

-Nuori aikuinen

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. Vilén, M. 1999. Nuoren aika. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Allard, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Andersen, N. Merrick, J & Ventegodt, S. 2003. Quality of Life Theory I. The IQOL Theory: An Integrative Theory of the Global Quality of Life Concept. The Scientific World Journal. 13.10.2003, 3, 1030-1040.
- Ervasti, H. & Saari, J. 2011. Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Hyvinvointi suomalaisen yhteiskunnan perusta. Toim. Saari, J. Helsinki: Gaudeamus, 191-218.
- Eräranta, K. & Autio, M. 2008. Johdanto: Polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteesinä. Teoksessa Polarisoituva Nuoruus? Toim. Autio, M. Eräranta, K & Myllyniemi, S. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasian neuvottelukunta, Stakes, Nuorten elinolot – vuosikirja 2008, 8-15.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. 3. uud. täyd. p. Juva: PS-kustannus, 179–203.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. p. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. 3. uud. täyd. p. Juva: PS-kustannus, 26–44.
- Grönlund, H & Pessi, A. B. 2008. Osallisuuden asenteet ja teot. Teoksessa Polarisoituva Nuoruus? Toim. Autio, M. Eräranta, K & Myllyniemi, S. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasian neuvottelukunta, Stakes, Nuorten elinolot – vuosikirja 2008, 127–137.
- Hamarus P. & Ukskoski-Ahonen T. 2011. Kouluhyvinvoinninhanke. Viitattu 21.10.2012. [Http://ktl.jyu.fi/ktl/kouluhyvinvointi](http://ktl.jyu.fi/ktl/kouluhyvinvointi).
- Heinonen, T. 2012. Sanat, jotka ärsyttävät. Kodin Kuvalehti 14–15/2012, 17.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 123.
- Hirvonen, T. & Mangelaja, E. 2006. Miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi? Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hoffrén, J. 2008. Hyvinvoinnin seuranta vaatii uusia mittareita. Tilastokeskuksen artikkeli. Viitattu 15.10.2012. www.stat.fi, Tietoa tilastoista, Hyvinvoinnin seuranta vaatii uusia mittareita.

Huovinen, J. 2012. Syrjäytyviä nuoria auttanut amishaku poistetaan. Keskisuomalainen 5.9.2012, 8.

Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Toim. Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. Helsinki: Gaudeamus, 9 - 19

Juppi, P. 2011. Pahoinvoivia uhreja, turvallisuusuhkia ja taloudellisia taakkoja. Nuorten syrjäytymisen tulkintakehykset suomalaisessa uutismediassa. Janus vol. 19 (1) 2011.

Järvinen, T. & Janhukainen, M. 2008. Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. Teoksessa Polarisoituva Nuoruus? Toim. Autio, M. Eräranta, K & Myllyniemi, S. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasian neuvottelukunta, Stakes, Nuorten elinolot – vuosikirja 2008, 140–149.

Järvinen, T. & Janhukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Vallattomat marginaalit – yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Toim. Suutari, M. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 125–151.

Kaartinen-Koutaniemi, J. 2012. Etsivässä työssä. Helsinki: LK-kirjat.

Kauppinen, T & Turtiainen, P. 2004. Helsinkiläisnuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä – alueellisuuden näkökulmasta. Teoksessa Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Toim. Paju, P. Vammala: Nuorisoasiantutkimusverkosto, Nuorisoasianneuvottelukunta, Stakes. Nuorten elinolot – vuosikirja IV, 117-131.

Kiilakoski, T. 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Lasten ja nuorten kunta. Toim. Kiilakoski, T & Gretscher, A. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8-19.

Kojo, M. 2012. Pause päällä. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänsäkulussa. Janus vol. 20 (2) 2012, 94–110.

Kolehmainen, T. 2012. Yksilönvastuu hämärtynyt. Keskisuomalainen 25.9.2012, 5.

Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. 1. painos. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kumpulainen, T. 2012. Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2011. Koulutuksen seurantaraportit 2012:5. Opetushallitus.

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla, Viitattu 28.8.2012. [Www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 27.1.2006/72. Nuorisolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.9.2012. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

L 30.12.2002/1290. Työttömyysturvalaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 9.10.2012. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Lundbom, P. & Herranen, J. (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Sarja C. Oppimateriaaleja 24, 2011. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä – Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto.

Malmberg, I. 2011. 25 000 nuorta elää yhteiskunnan ulkopuolella. Helsingin Sanomat 4.6.2011, A9.

Malmberg-Heinonen, I., Siurala, L., Wrede-Jäntti, M. 2003. Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003/2.

Martikainen, L. 2009. Kaaosta vai hallintaa – nuoren aikuisen elämän haasteet. Kuopio: UNipress.

Mikä on työpaja? N.d. Työpajatieto. Viitattu 4.9.2012. [Www.tyopajatieto.fi](http://www.tyopajatieto.fi), Mikä on työpaja?

Myllyniemi, S. 2012. Monipolvinen hyvinvointi – Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53. Viitattu 17.10.2012. [Www.minedu.fi](http://www.minedu.fi), nuoriso, nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisut, nuorisobarometri 2012.

Myllyniemi, S. 2007. Perusarvot puntarissa – Nuorisobarometri 2007. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011.

Niinistö, S. 2012. Tasavallan presidentti Sauli Niinistön virkaanastujaispuhe 1.3.2012. Viitattu 7.8.2012. [Www.presidentti.fi](http://www.presidentti.fi), puheet, 1.3.2012 Tasavallan presidentti Sauli Niinistön virkaanastujaispuhe.

Nuorten taidetyöpaja. N.d. Jyväskylän kaupungin nuorten taidetyöpajan kotisivut. Viitattu 4.9.2012. [Www.jkl.fi/taidepaja](http://www.jkl.fi/taidepaja).

Nuorten yhteiskuntatakuu. 2011. Työ- ja elinkeinotoimisto. Viitattu 30.7.2012. [Www.mol.fi](http://www.mol.fi), työnhakijan palvelut, nuorten palvelut, nuorten yhteiskuntatakuu.

Nuorten yhteiskuntatakuu: koulutusta, työtä ja täsmäpalvelua 15.3.2012. Työ- ja elinkeinotoimisto. Viitattu 30.7.2012. [Www.mol.fi](http://www.mol.fi), työ- ja elinkeinotoimistot, uutiset, 15.3.2012 Nuorten yhteiskuntatakuu: koulutusta, työtä ja täsmäpalvelua.

Opetushallitus. 2009. Yhteishaku ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen (toinen aste) 2007–2009. Viitattu 9.7.2012. [Www.koulutusnetti.fi](http://www.koulutusnetti.fi), tilastot, ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteishaun tilastoja, kevät 2007 – 2009 (pdf).

Opiskelupaikka. 2009. Välivuosi on täynnä mahdollisuuksia. Viitattu 9.7.2012. [Www.opiskelupaikka.fi](http://www.opiskelupaikka.fi), uutiset, 21.7.2009 Välivuosi on täynnä mahdollisuuksia.

Oranen, M. N.d. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 28.8.2012. [Www.sosiaaliportti.fi](http://www.sosiaaliportti.fi), lastensuojelun käsikirja, lasten osallisuus.

Paju, P. & Vehviläinen, J. 2001. Valtavirran tuolla puolen – nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Pasanen, A. 2012. Satatuhatta repaleista unelmaa. Keskisuomalainen 8.9.2012, 15–19.

Patton, M. Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods. California: Sage Publications, Inc.

Pohjola, A. 1994. Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen – sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Toim. Ruuskanen, P. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-27.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. Tampere: Vastapaino, 424-431.

Saukkonen, S. 2011. Korkeakouluopinnot Suomessa – tutkinto valmiiksi ja töihin. Viitattu 9.7.2012. [Http://ktl.jyu.fi/ktl/evokes/teema/arkisto/sakaris](http://ktl.jyu.fi/ktl/evokes/teema/arkisto/sakaris).

Siltaniemi, A. Hakkarainen, T. Luhtanen, M. Perälähti, A. Särkelä, R. & Londén, P. 2011. Kansalaisbarometri 2011. Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä. Helsinki: STKL.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Suomen kansallinen toimintasuunnitelma 15.5.2009. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010 kansallinen toimeenpanoryhmä. Viitattu 1.8.2012. [Www.stm.fi](http://www.stm.fi), hae: Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010, suomen kansallinen toimintasuunnitelma.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005. Työryhmämuistio 2003:23. Viitattu 1.8.2012. [Www.stm.fi](http://www.stm.fi), julkaisut, julkaisuhaku: toimintasuunnitelma 2003-2005, köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005.

Sulander, J., Viluksela, M., Elo, A-R., Huuskonen, M., Leino, T. 2006. Nuoret ja työ 2006 – barometri. Taulukkobarometri. Helsinki: Työterveyslaitos.

Sulkunen, P. 1998. Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia. Helsinki: WSOY.

Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.

Tahvanainen, T. 2010. ”Te ootte niin ihanan tukevia” – Etsivän työparitoiminnan toimintamalli Jyväskylän Nuorten Taidetyöpajalla. Opinnäytetyö. Jyväskylä, sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma.

Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2012. Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta koko maassa 2001-2011.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.

Turunen, E. Ikävaiheiden kriisit. 2005. Juva: Atena Kustannus Oy.

Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Raportti 15.3.2012. Viitattu 30.7.2012. [Www.tem.fi](http://www.tem.fi), ajankohtaista, julkaisut, TEM raportteja.

Vaarama, M. Siljander, E. Luoma, M-L. & Meriläinen, S. 2010. Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Suomalaisten Hyvinvointi 2010. Toim. Vaarama, M. Moisio, P. & Karvonen, S. Helsinki: Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos, 126–148.

Vaarama, M. Moisio, P. & Karvonen, S. 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos.

Warren, C .A. B. & Karner, T. X. 2010. Discovering qualitative methods. Field research, interviews, and analysis. Second edition. New York: Oxford University Press, Inc.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Nuoret aikuiset

Miten määrittäisit oman elämänvaiheesi?
 Minkälaisia haasteita näet omassa elämänvaiheessasi olevan?
 Mitä odotat itseltäsi tässä elämänvaiheessa?
 Mitä odotuksia koet yhteiskunnan asettaneen elämänvaiheellesi?
 Ovatko odotukset saavutettavissa?
 Mitä aikuistuminen/aikuisuus on?

Hyvinvointi

Mitkä asiat ovat mielestäsi tärkeitä hyvinvoinnin kannalta?
 → yleensä
 → oma
 Ketkä ovat onnellisia?
 Mikä tekee sinut onnelliseksi?

Osallisuus

Mistä arkesi koostui ollessasi etsivän työn asiakkaita?
 Missä osoitit aktiivisuutta?

Miten yhteiskunta on mielestäsi rajoittanut mahdollisuuksiasi vaikuttaa omiin asioihisi?
 Minkä näet suurimpana esteenä oman elämäsi herruudelle?

Marginalisaatio ja syrjäytyminen

Milloin mielestäsi sinun ikäisesi nuori on syrjäytynyt?
 Koetko itse olevasi syrjäytynyt, mistä?
 Koetko itse kuuluvasi johonkin marginaaliseen ryhmään, mihin?
 Onko yhteiskunnan antama kuva nuorten syrjäytymisestä todellinen?
 Liittyykö syrjäytymiseen päihteet ja mielenterveysongelmat?
 Voiko olla aktiivinen vaikkei käy töissä tai koulussa?
 Mitä nuoret tekevät silloin kun he eivät käy töissä tai koulussa?
 Mitä sana yhteiskuntatakuu herättää sinussa?
 Millaisia palveluja pitäisi tarjota syrjäytymisvaarassa oleville nuorille?

Liite 2. Haastattelusuostumus

Haastattelusuostumus

Olemme Elisa Ilves ja Neeariina Lahti ja opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi (AMK). Opintoihimme kuuluu 15 opintopisteen laajuinen opin-
näytetyö. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä Jyväskylän kaupungin Nuorten Taide-
työpajan Etsivän työn kanssa. Opinnäytetyömme käsittelee nuorten hyvinvointia ja
marginalisaatiota nuorten omasta näkökulmasta.

Tutkimus tehdään teemahaastatteluna, ja haastateltavat ovat vapaaehtoisesti muka-
na ja suostuneet, että saamme käyttää haastatteluita aineistona. Tutkijoina lupaam-
me noudattaa vaitiolovelvollisuutta ja tuhota aineiston asianmukaisesti opinnäyte-
työprosessin päättyessä.

paikka ja aika

haastateltavan allekirjoitus

haastattelijan allekirjoitus

haastattelijan allekirjoitus

Halutessasi voit ottaa yhteyttä sähköpostitse

Elisa xxxxx@student.jamk.fi

Neeariina xxxxx@student.jamk.fi